

NEAGU

DJUVARA

MISTERUL TELEGRAMEI DE LA STOCKHOLM

din 23 august 1944
şi unele amănunte aproape de necrezut
din preajma dramaticei noastre capitulări

seriile de Autor
HUMANITAS

Neagu Djuvara este licenţiat în istorie la Sorbona şi doctor în drept (1940); în 1972 obține un doctorat de stat (docență) cu o teză de filozofie a istoriei, sub îndrumarea lui Raymond Aron: *Civilizaţii şi tipare istorice*. Exilul aventuros şi-l povesteşte în *Amintiri din pribegie*, capodoperă a memorialisticii româneşti (rănit pe frontul de est, diplomat, membru activ al diasporei, consilier diplomatic şi profesor universitar în Africa). Este profesor asociat la Universitatea din Bucureşti şi membru de onoare al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol" din Iaşi şi al Institutului de Istorie „N. Iorga" din Bucureşti. Din cărțile sale, adresate fie publicului larg, fie specialiştilor (*O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, *Thocomerius–Negru Vodă*, *Ce au fost „boierii mari" în Ţara Românească?* etc.) se desprinde pledoaria pentru onestitatea fără compromisuri a istoricului.

NEAGU DJUVARA

MISTERUL TELEGRAMEI DE LA STOCKHOLM DIN 23 AUGUST 1944

şi unele amănunte aproape de necrezut din preajma dramaticei noastre capitulări

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Redactor: Cătălin Strat
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A

ISBN 978-973-50-3628-7
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Naţională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Introducere

De când m-am întors în țară, pe la sfârşitul lui ianuarie 1990, după o lipsă de 45 de ani, am avut de nenumărate ori ocazia de a dezminți informația care circula cu insistență, anume că în dimineața lui 23 august 1944 ar fi sosit de la Stockholm o telegramă care anunța că Uniunea Sovietică acceptase să încheie cu Ion Antonescu un armistițiu, în condiții care îi dădeau mareşalului satisfacție, mai ales în privința stabilirii unei zone neutre undeva în țară. Întrucât am fost la post, din august 1944 până în septembrie 1947, la ambasada (*recte* legațiunea) noastră din Stockholm, am avut contact continuu cu cei doi diplomați români care negociaseră cu ambasadoarea sovietică Alexandra Kollontai, anume ministrul plenipotențiar Frederic

Nanu şi consilierul de legaţie George Duca. Am fost, aşadar, în măsură să cunosc realitatea privitor la zisa telegramă: era cu totul altceva decât ce se afirma. Dar degeaba dezminţeam; vorba franţuzului: nu e mai mare surd decât cel care nu vrea să audă!

De curând, unele ziare au reluat afirmaţia, adăugând chiar preciziuni agravante, de pildă că acea zonă neutră, pe care ar fi cerut-o Antonescu, ar fi fost chiar pe frontul româno-sovietic din Moldova, iar nu, după ocuparea ţării de către sovietici, un judeţ din Banat. Mai mult, în filmul *Oglinda* al lui Sergiu Nicolaescu există şi acolo aceeaşi minciună: se spune că a existat o telegramă cu un răspuns favorabil de la Soviete! Asta e o legendă care s-a răspândit foarte repede. Ca să răspund acestor intenţionate erori de interpretare, am publicat recent, într-o ediţie specială a ziarului *Adevărul* (din 6 februarie 2012), o lungă explicaţie pe patru pagini (a câte nouă coloane), intitulată „Misterul telegramei de la Stockholm".

Date fiind însă gravitatea chestiunii şi importanţa ei pentru cunoaşterea adevărului istoric, cred acum de cuviinţă să reiau, într-un volum, tot istoricul acelor încâlcite evenimente care au dus la înce-

tarea ostilităților cu URSS şi, din nefericire, din cauza ripostei germane din 24 august, şi la obligația dureroasă de a întoarce armele, de pe o zi pe alta, împotriva fostului aliat, Germania. E bine înțeles că nu pot da decât informațiile pe care le-am avut de mâna întâi şi că nu pot evoca decât momentele pe care le-am trăit eu însumi. Fără îndoială, multe alte aspecte şi amănunte pot fi adăugate din alte surse, care mi-au scăpat sau la care n-am avut acces, dar nucleul pe care voi încerca să-l descriu mai jos rămâne întreg şi trebuie relatat cu amănuntul.

La capătul acestei descrieri a mele, cred că cititorul va considera interesantă publicarea unor anexe, anume documente de epocă, cum sunt de pildă unele note sau adrese oficiale, emanate de la ambasadele americană sau britanică privitor la tatonările care se făceau şi de partea sovietică, şi de partea română (oficială şi de opoziție), pentru ieşirea României din războiul cu URSS.

De ce două tentative paralele de negociere a unui armistițiu?

Voi reda, așadar, integral articolul din *Adevărul*, precedat însă de explicații tehnice asupra dublei lucrări pregătitoare care a avut loc vreme de aproape opt luni (de la sfârșitul lui decembrie 1943 până la 23 august 1944) între partea română și URSS; anume, purtată pe de o parte de reprezentanții oficiali ai guvernului Antonescu, și, pe de altă parte, cea dusă în paralel și în parte secret de agenți diplomatici de-ai noștri, convinși de temeinicia îndoielii șefilor „partidelor istorice“, pe temeiul comportării mareșalului din chiar primele luni ale războiului, că el ar duce până la capăt, în chip normal și înțelept, eventualele negocieri de armistițiu. Expunerea mea va arăta, cred că fără chip de îndoială, că așa a și fost: Antonescu n-a vrut cu adevărat să încheie un

armistițiu, așteptând chiar încă la 23 august 1944 – când sovieticii erau în fața Varșoviei, iar Aliații occidentali intraseră în Paris – nu știm ce minune strategică în măsură să răstoarne cursul evenimentelor și să procure un moment mai favorabil pentru ieșirea noastră din conflict și din asocierea cu soarta Germaniei.

Primele negocieri oficiale, adică negocierile dintre ambasadoarea sovietică Alexandra Kollontai și ministrul nostru la Stockholm, Frederic Nanu, au fost prilejuite, prin decembrie 1943, în chip ciudat și, oricum, simptomatic, de destăinuirea pe care i-a făcut-o consilierului de presă al legației noastre un samsar bulgar pe care-l cunoștea, anume că Uniunea Sovietică era dispusă să discute cu guvernul român despre posibilitatea ieșirii României din conflict. Consilierul, bineînțeles, a raportat îndată acest fapt ministrului Nanu, care a trimis o telegramă cifrată la București cu informația respectivă. Mareșalul Antonescu a acceptat propunerea, așa că Nanu a întâlnit-o întâia oară pe doamna Kollontai în cursul lunii ianuarie 1944. Prima exigență a sovieticilor, expusă de ambasadoare, a fost ca românii

să mențină secret acest contact *şi față de britanici, şi față de americani*. Cu toată această exigență surprinzătoare, care tindea să ne țină departe de acei inamici care ne erau, eventual, tocmai „cei mai puțin duşmănoşi", Antonescu a acceptat condiția şi i-a comunicat, prima oară, lui Nanu, pentru ambasadoarea sovietică, cerințele lui.

Trebuie să deschid aici o scurtă paranteză, cu scopul de a le reaminti cititorilor ce a însemnat formula „capitulare necondiționată". Când s-a descoperit, în urma venirii la putere a lui Hitler, în 1933, că Germania, a cărei capitulare la sfârşitul Primului Război Mondial, în noiembrie 1918, fusese negociată de Puterile Aliate în frunte cu Franța, Marea Britanie şi Statele Unise, începuse să calce una câte una condițiile care îi fuseseră impuse (de pildă reocuparea militară a zonei de la vest de Rin, reînarmarea peste limitele impuse etc.), oamenii politici americani au lansat ideea, şi guvernul american a proclamat-o oficial, că în caz de nou război, dacă inamicul este înfrânt, nu i se va acorda depunerea armelor decât semnând capitularea fără nici o condiție,

fără nici o contraparte. Noțiunea de capitulare necondiționată va fi adoptată pe urmă de toți marii aliați sau parteneri ai Statelor Unite, ca Marea Britanie şi Franța, apoi URSS. De fapt, aşa a capitulat Italia în septembrie 1943 şi aşa vor capitula, rând pe rând, şi cele două mai mari puteri inamice Aliaților, Germania şi Japonia. Mareşalul Antonescu îşi închipuia însă că România, țară atât de slabă pe plan militar în comparație cu exemplele de mai sus, ar putea pune nişte condiții de ameliorare a „capitulării necondiționate“. Şi cele două cereri ale lui erau următoarele:

1. să i se lase, înainte de a depune armele, un timp de 15 zile ca să negocieze cu germanii retragerea lor de bunăvoie de pe teritoriul românesc;

2. după depunerea armelor, când sovieticii vor fi ocupat tot teritoriul României, să ne fie lăsat un spațiu (cam de mărimea unui județ) în vestul țării, neocupat, în care să funcționeze guvernul şi administrațiile centrale, fără prezența trupelor de ocupație.

Ambele cerințe erau de o incredibilă naivitate:

a) dacă am fi cerut germanilor să evacueze țara, deci să accepte să mute frontul cu 650 de kilometri mai la vest, reacția lor ar fi fost, cu forțele pe care le aveau pe teritoriul nostru, să aresteze tot guvernul şi să-i aducă la putere pe Horia Sima şi pe legionari; este exact scenariul ce se va desfăşura, câteva luni mai târziu, în Ungaria, când amiralul Horthy îi va cere lui Hitler să evacueze țara, fiindcă ungurii nu mai pot continua războiul – tot guvernul ungar va fi arestat şi internat în lagăre, iar germanii vor aduce la guvern echivalentul ungar al Gărzii de Fier;

b) lăsarea unui județ, din Banat, de pildă, liber de prezența trupelor sovietice, când o jumătate din Europa ar fi ocupată de URSS, era o cerință chiar derizorie. Cea mai clară dovadă că ambele cereri erau fără nici o valoare e că sovieticii le-au acceptat îndată, iar răspunsul lor pozitiv, transmis la Stockholm pe 28 sau 29 mai 1944, a fost adus la Bucureşti (ca să nu mai fie telefonat, chiar cifrat) de curierul diplomatic întâmplător aflat la Stockholm, Camil Demetrescu, şeful meu direct de la Cifru, în ziua de 30 mai 1944. *Aşadar, la 1 iunie 1944,*

guvernul Antonescu era în posesiunea acestui răspuns favorabil al Sovietelor. Atunci, de ce ni se povesteşte că un răspuns pozitiv al URSS pentru Antonescu ar fi sosit la 23 august, după două luni şi trei săptămâni? Adevărul simplu e că, în acest răstimp de aproape trei luni, Antonescu a tot şovăit să prindă prilejul. Fred Nanu a trimis în acel timp mai multe telegrame de rapel, semnalând nerăbdarea şi nedumerirea celor de la ambasada sovietică faţă de această întârziere inexplicabilă – aşa că, după cum voi relata mai jos, una dintre lămuririle pe care Mihai Antonescu s-a străduit să le dea, când m-a primit, în noaptea de 22 spre 23 august, înainte de trimiterea mea la Stockholm, a fost tocmai de a-mi enumera cele câteva motive care ar fi explicat (dacă nu justificat) întârzierea răspunsului guvernului român.

Opresc aici această scurtă introducere la întreaga problemă, pentru a arăta mai întâi cum puteau fiinţa două filiere paralele de încercare de negociere cu Uniunea Sovietică.

Cum acționau diplomații de la Ministerul de Externe câştigați de partea complotului „Grupului de la Buftea“, ca să ducă negocieri secrete cu sovieticii în paralel cu negocierile duse de guvernul Antonescu

Numesc „Grupul de la Buftea“ ansamblul personalităților ostile politicii mareşalului, care s-au întrunit conspirativ, periodic, la Conacul Ştirbei de la Buftea, în speță şefii celor trei „partide istorice“ (Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc, Partidul Social-Democrat) şi cei câțiva diplomați din Ministerul de Externe dispuşi să rişte să se angajeze într-o acțiune secretă de contact cu Puterile Aliate, şi, la nevoie, şi cu URSS, deoarece numai cu sovieticii ne aflam în conflict armat; în fruntea lor se afla Alexandru Cretzianu, diplomatul matur cel mai stimat de mai tinerii noştri diplomați şi fost secretar general al Ministerului, iar, după el, cei trei conducători ai Direcțiunii Cabinetului şi Cifrului: directorul, Grigore Niculescu-Buzeşti,

adjunctul său Victor Rădulescu-Pogoneanu (Piki) – ambii în vârstă de doar 33 sau 34 de ani –, în fine, subdirectorul, Camil Demetrescu. Faptul că erau tustrei partizani ai politicii susținute de cele trei partide democratice nu era desigur întâmplător, dată fiind importanța, pentru „Grupul de la Buftea“, de a avea în mână nucleul legăturii cifrate cu reprezentanțele noastre în străinătate; fuseseră probabil aleşi în aceste posturi-cheie de Cretzianu când era secretar general al Ministerului, ei fiind, oricum, tineri diplomați de carieră deja cu experiență în străinătate.

*

Să încerc acum să dau cititorilor nespecializați în aceste probleme câteva lămuriri elementare asupra sistemului de cifrare folosit atunci de Ministerul nostru de Externe. Se optase pentru sistemul cel mai simplu, cel mai banal, adică bazat pe hazard: un dicționar în care câteva mii de cuvinte, fraze-tip şi nume proprii (oameni politici români şi străini, diplomați de toate gradele etc.) se aflau înşirate alfabetic, având fiecare un număr de cinci cifre în

dreptul lui (exemplu, improvizat acum *ad-hoc*: *Gheorghe Tătărescu: 55729*). Acest dicționar se fabrica din nou la fiecare doi ani, din pricina temerii că un furt şi o copiere frauduloasă ar fi putut avea loc, oricând şi oriunde. Luni de zile, echipe de dactilografe înşirau serii de numere de cinci cifre, la întâmplare, pe care alți funcționari le aşezau, tot la întâmplare, în dreptul fiecărui nume propriu, sau substantiv, sau scurtă formulă, toate înşirate în dicționar. Adaug precizarea că toate carboanele folosite la dactilografiere erau arse pe loc. Acest sistem era de o simplitate elementară, dar totodată, se vede, extrem de greoi, fără a reaminti de riscul scurgerilor de informații sau de furt.

De aceea, chiar înainte de Primul Război Mondial, germanii, atât de organizați şi de înaintați în domeniul ştiințelor şi tehnicii, au crezut că pot simplifica lucrurile şi în acelaşi timp ameliora securitatea, adoptând un sistem bazat pe o formulă algebrică. Şi-au constituit astfel cifrul armatei şi al ministerului lor de externe pe o ecuație algebrică de felul considerat cel mai inextricabil, introdus într-un soi de calculator. Dar iată că un tânăr politehnician francez

însărcinat de armata franceză să încerce a decortica formula algebrică a cifrului german a descoperit-o, astfel încât, în anii care au precedat Primul Război Mondial, corespondența guvernului şi a armatei germane nu mai avea nici un secret pentru serviciile speciale franceze.

În iulie 1911, într-un moment în care tensiunea dintre Puterile Centrale (Germania şi Austro-Ungaria) şi Antanta Cordială (Franța şi Marea Britanie) începuse să crească din cauza unui şir de incidente internaționale, guvernul de la Berlin hotărăşte să trimită un vas de război în rada portului marocan Agadir, pentru a-i intimida pe francezi, care începuseră să impună un protectorat regatului Marocului, ocupând oraşele Fez şi Meknes. Ministru de externe la Paris era atunci Louis Barthou, un politician de centru-dreapta. În timpul unei recepții pe care o dădea la Quai d'Orsay vine un secretar de ambasadă şi-i şopteşte ceva la ureche. Barthou cere atunci linişte în tot salonul şi anunță cu indignare că germanii folosesc din nou metode agresive: au trimis o canonieră în fața portului marocan Agadir! Ambasadorul german, prezent la recepție, când s-a întors

la ambasada lui, a înştiinţat Berlinul că francezii trebuie să fi spart codul german secret, fiindcă altfel decât descifrând telegrama cifrată pe care Ministerul german al Afacerilor Străine îl trimisese ambasadei n-au putut afla de trimiterea canonierei la Agadir. Iată cum amatorismul unui politician a putut zădărnici preţioasa realizare a matematicianului francez, care ar fi putut asigura armatei franceze, în caz de război, un folos nepreţuit!

Am făcut această lungă paranteză pentru a justifica alegerea înţeleaptă pe care a făcut-o Ministerul de Externe român, probabil pus la curent cu păţania germanilor cu a lor „maşină de cifrat“, adoptând acea „metodă băbească“ de cifru bazat pe hazard. Avea şi aceasta cusururile ei, cum am spus, fiind ameninţată de scurgeri de informaţii sau de furt şi copiat. De aceea, când telegramele cifrate care circulau între minister şi ambasade, legaţiuni sau consulate nu mai priveau chestiuni banale, curente, adică atingeau probleme care cereau neapărat secretul, se recurgea la un *sistem de supracifrare.*

Se imprimase o serie de carnete, cu foi de dimensiunea unei jumătăţi de pagină de carte. Fiecare

foaie din carnet conținea 60 de numere de câte cinci cifre, iar ansamblul foilor era lipit pe muchie, deci nu putea fi răsfoit, astfel încât foile trebuiau deslipite una câte una. Din fiecare model existau două exemplare, unul pentru Centrală, celălalt pentru vreo ambasadă, sau legațiune sau vreun consulat. Aşadar, pentru o telegramă importantă, cifrelor textului odată cifrat cu dicționarul li se adăugau cele dintr-unul din carnete, a cărui pereche se afla la postul de destinație. Acesta, primind textul prin telefon, înțelegea de la primele cifre că nu corespundeau cu cifrele din dicționar şi că avea de a face deci cu un text supracifrat. Scotea din *safe* exemplarul său de carnet şi proceda la scăderea, cifră cu cifră, pentru a obține cifrele corecte din dicționar. Procedeul era lung şi greoi, dar de o siguranță fără greş. Acestui sistem de siguranță, „complotiştii“ noştri i-au adăugat o măsură de siguranță suplimentară în cazul acelor telegrame care s-ar fi trimis fără ştirea secretarului general al Ministerului şi, bineînțeles, şi a ministrului Mihai Antonescu către colegul din postul străin (în cazul nostru, George Duca, de la Stockholm), pentru ca la rândul lui, avertizat,

să-l descifreze în ascuns şi să nu aducă acest text la cunoştinţa ministrului său (aici, Fred Nanu).

Iată complicata combinaţie care a putut funcţiona vreo şase luni de zile şi în care timp ambasadoarea Alexandra Kollontai a putut negocia şi cu guvernul Antonescu, şi cu opoziţia română prin mijlocirea lui Duca. S-a ajuns astfel, în faza finală, la înţelegerea ca, dacă tânărul rege Mihai izbuteşte să-l înlăture pe mareşal, să formeze un nou guvern şi să preia comanda supremă a armatei, un general adept al „complotului“, în speţă generalul Aldea, să fie trimis peste liniile sovietice pentru a *negocia condiţiile amănunţite ale predării armatei române.* Neîndoielenic însă, guvernul sovietic punea în continuare mai mult temei pe negocierea oficială cu Antonescu, sovieticii socotind greşit că numai la ordinul mareşalului unităţile române ar fi depus armele. De abia în dimineaţa de 23 august 1944, *la patru zile după spargerea frontului germano-român din Moldova şi deruta unităţilor române*, guvernul sovietic, constatând că Antonescu tot nu se decide să semneze armistiţiul, îi comunică lui George Duca,

prin ambasada sovietică de la Stockholm, că autorizează trecerea peste liniile sovietice, ca negociator al amănuntelor predării, a generalului Aldea. Duca cifrează grabnic o telegramă şi o trimite la Centrală, unde, descifrată de tinerii de încredere, e remisă lui Niculescu-Buzeşti, care o ţine la el, iar în cursul după-amiezii se află alături de rege, când acesta îl primeşte pe mareşal.

Iată, încă o dată, explicată mai prelung şi amănunţit, „taina telegramei de la Stockholm din 23 august 1944".

Scrisoarea mea către ziarul Adevărul

1. Telegrama sosită de la Stockholm în dimineața lui 23 august nu anunța, nicicum, un acord cu mareșalul Antonescu, după cum voi dovedi mai jos.

2. A scrie, cum apare într-un anumit ziar, că sovieticii au intrat pe teritoriul României fiindcă Antonescu a fost arestat este ori o ignorare crasă a cursului evenimentelor, ori un neadevăr debitat conștient cu intenția de a induce cititorii în eroare: înainte de 23 august 1944, sovieticii pătrunseseră de mai multe săptămâni pe o bună bucată de teritoriu românesc, astfel încât marea lor ofensivă din 19–20 august s-a făcut de pe o linie desfășurată între Chișinău și un punct situat puțin mai la nord de Iași. Iar rezistența unităților române s-a arătat atunci pentru prima oară extrem de slabă, prefăcându-se într-o

adevărată derută. (Voi arăta mai jos propriile cuvinte pe care mi le-a spus mie Mihai Antonescu, chiar în noaptea de 22 către 23 august, când m-a trimis la Stockholm cu instrucțiuni pentru ministrul nostru Fred Nanu, ca să se reia negocierile cu doamna Kollontai, ambasadoarea sovietică.)

3. Din cele două ameliorări cerute de Antonescu la „capitularea necondiționată“, una era zona neocupată de armata sovietică în cazul ocupării întregului teritoriu național, care ar fi fost un județ din extremul vest al țării unde ar fi trebuit să se mențină guvernul român, şi nu „o zonă neutră pe frontul din Moldova“!

Cititorii ziarului dumneavoastră trebuie să afle din capul locului că informațiile pe care țin să le dau în prezenta scrisoare se întemeiază pe faptul că, intrat la Ministerul de Externe prin concurs, în primăvara lui 1943 (după ce fusesem mobilizat aproape trei ani, mergând şi pe front din prima zi a războiului şi până la căderea Odessei), fusesem repartizat la Direcția Cifrului şi Cabinetului.

Datorită încrederii pe care am inspirat-o superiorilor mei – îi citez în ordine ierarhică crescândă:

Camil Demetrescu, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Grigore Niculescu-Buzeşti –, am fost curând admis în foarte restrânsul grup care a fost pus la curent cu telegramele cifrate care erau schimbate cu câteva posturi diplomatice neutre, în numele opoziției, în neştirea secretarului general al ministerului şi al ministrului Mihai Antonescu.

Într-adevăr, capii celor trei partide politice istorice, în înțelegere cu regele, convinşi de felul dictatorial cu care Antonescu guverna țara în război, refuzând toate sfaturile pe care ei i le sugeraseră şi ținând pe tânărul rege în totală ignoranță față de dezbaterile din guvern şi de hotărârile luate (regele Mihai, şeful constituțional al statului, a aflat de intrarea noastră în război împotriva URSS de la radio BBC! – lucru mai scandalos nici că se poate închipui), luaseră inițiativa ca, prin înalți funcționari ai Ministerului de Externe care împărtăşeau părerea lor că trebuie căutată neapărat o grabnică ieşire din război, să înceapă tatonări cu reprezentanți ai Aliaților în mai multe capitale neutre ca Ankara, Berna, Lisabona, Stockholm. Aceasta a început după intrarea în război a Statelor Unite şi, mai cu seamă, după

catastrofa de la Stalingrad, când, pentru orice minte politică luminată, victoria finală a Germaniei apărea mai mult decât improbabilă.

La Lisabona, în această conjunctură, a activat consilierul de legație Brutus Coste; la Berna, consilierul George Anastasiu; la Stockholm, consilierul George Duca (fiul lui I.G. Duca); la Ankara, în sfârşit, ministrul Alexandru Cretzianu, de curând numit în post. În aprilie 1944, Barbu Ştirbei, unchiul matern al lui Cretzianu, sub pretextul unei vizite de familie în Anglia, a plecat la Cairo, ca să înceapă, în numele opoziției, negocieri de armistițiu cu reprezentanți ai Marii Britanii, SUA şi URSS. A plecat cu ştiința mareşalului Antonescu, care a ținut să-l vadă înainte, ca să-i comunice condițiile în care el, „Conducătorul Statului“, ar fi acceptat acordul la care ar fi ajuns reprezentantul opoziției cu Puterile Aliate.

La puține săptămâni după plecarea lui Ştirbei, Maniu, principala personalitate din opoziție, a impus să plece la Cairo alături de Ştirbei şi diplomatul de carieră Constantin Vişoianu, om de încredere al Partidului Național Țărănesc. (Călătoria lui Vişoianu

a fost mai dramatică, deoarece a străbătut Bulgaria şi Turcia cu un paşaport eliberat pe un alt nume.)

La propunerile părţii române, care cerea unele uşurări – îndeosebi de ordin financiar, adică obligaţia la o despăgubire în dolari mai joasă – la teribila condiţie de „capitulare necondiţionată“ (impusă, trebuie reamintit, de SUA), la Cairo Marea Britanie şi Statele Unite au dat un răspuns în termen de vreo opt zile, URSS n-a răspuns niciodată.

În schimb, chiar din decembrie 1943, pe căi lăturalnice, adică prin intermediul unui samsar bulgar, a propus reprezentantului României în Suedia, ministrul plenipotenţiar Frederic Nanu, ca ţara noastră să înceapă imediat negocieri directe cu URSS, prin ambasadoarea Uniunii Sovietice la Stockholm, Alexandra Kollontai.

Nanu a transmis îndată propunerea la Bucureşti, prin telegramă cifrată. Guvernul Antonescu, răspunzând favorabil, întâlnirile Nanu–Kollontai au început. Din prima şedinţă, URSS a pus o condiţie preliminară, anume ca aceste contacte să nu fie cunoscute de Aliaţi, adică de Marea Britanie şi de SUA. Cu toată această surprinzătoare condiţie, care tindea să

ne lipsească de sprijinul eventual al „inamicilor" noştri probabil cei mai indulgenţi, guvernul Antonescu l-a autorizat pe Nanu să înceapă tratativele cu ambasada sovietică.

Partea cu adevărat extraordinară a situaţiei este că, la puţine săptămâni după începerea acestor contacte „oficiale", consilierul de legaţie George Duca, printr-o telegramă cifrată, cu un semn iniţial deosebit, era însărcinat de opoziţie (să-i zicem „Grupul de la Buftea", deoarece acolo se întruneau izolat, în Conacul Ştirbei, şefii partidelor „istorice" cu cei doi sau trei tineri diplomaţi de la Direcţiunea Cifrului şi Cabinetului care erau în măsură să trimită şi să primească telegrame supracifrate cu un sistem extrem de simplu, dar eficace, care n-a fost niciodată descifrat nici de serviciile speciale ale lui Antonescu, nici de germani) să ia şi dânsul în taină contact cu sovieticii.

Aceasta deoarece şefii opoziţiei intuiau că Antonescu, obstinat în credinţa lui că trebuie aşteptat un moment mai prielnic din punct de vedere militar, pentru eventuala semnare a unui armistiţiu, după toate discuţiile cu partea sovietică, în cele din urmă

nu va face pasul necesar către ieşirea din alianţă cu Germania; deci era indispensabil să se prevadă şi o alternativă, adică înlăturarea „Conducătorului“ şi semnarea mai grabnică a unui armistiţiu de către un nou guvern numit de rege, şeful statului. Se bănuia însă că sovieticii preferau semnarea unui tratat cu un dictator, totodată şef al armatei, decât cu un guvern democratic.

În plus, îşi închipuiau – prost cunoscători ai tradiţiilor româneşti – că armata nu va asculta decât de ordinul generalului dictator, şi nu de ordinul tânărului rege constituţional. Se va vedea că la 23 august, după destituirea mareşalului, nici o unitate a armatei române nu a fost neascultătoare a ordinului dat de regele ţării.

Trebuie precizat acum care erau condiţiile de uşurare a „capitulării necondiţonate“ pe care le dorea Antonescu, cu toate că putuse constata din precedentul capitulării Italiei (8 septembrie 1943) că nici acea mare putere nu obţinuse vreo derogare de la capitularea necondiţionată (vom vedea ulterior că nici cele mai mari puteri ale Axei, Germania şi Japonia, nu vor primi derogări de la draconica condiţie).

Antonescu însă credea morțiș că România, putere relativ mică, încă putea discuta despre condiții mai ușoare. Şi iată ce a cerut el la Stockholm prin Fred Nanu. Țin să subliniez, încă o dată, că informațiile pe care le dau aici le am direct de la cei doi negociatori români, Nanu și Duca, cu care am fost în contact timp de trei ani (1944–1947):

1. Cerea să i se lase 15 zile ca să-i convingă pe germani să părăsească tot teritoriul românesc înainte de semnarea unui armistițiu și de ocuparea țării de către armata sovietică.

2. Cerea, de asemenea, ca după ocuparea țării de către sovietici, în cursul înaintării lor, un județ din vestul țării să rămână fără prezență militară sovietică, pentru ca acolo să funcționeze nestingherite guvernul și toate organele administrative centrale ale țării.

A. Dacă guvernul român înștiința partea germană că intenționa să semneze un armistițiu, germanii cu forțele lor din țară (de pildă, forțele antiaeriene de la Ploiești) i-ar fi arestat pe Antonescu și pe toți membrii guvernului și i-ar fi înlocuit îndată cu Horia Sima și cu legionarii „ținuți în rezervă“.

Este exact scenariul ce se va desfăşura peste câteva luni la Budapesta.

B. A-şi închipui că păstrarea unei zone (limitate) fără prezenţa trupelor sovietice, în jurul sediilor guvernului român, avea vreun interes, când jumătate din Europa ar fi fost ocupată de forţele sovietice, era o naivitate care ilustrează dramatic nenorocirea pentru ţară, ca un ofiţer, valoros, poate, pe plan militar, să se prefacă în om politic nepriceput, dar atotputernic şi stăpânit de un orgoliu nemăsurat.

Dau aici, pe baza surselor celor mai autentice, întreaga lămurire cu privire la pretinsa „taină". A sosit într-adevăr, la Direcţiunea Cifrului şi Cabinetului, în dimineaţa de 23 august 1944, aşadar înainte de dramatica întâlnire de la Palatul Regal de la mijlocul zilei, o telegramă de la Stockholm. Cel care a expediat-o a fost consilierul de legaţie George Duca. Cum am spus mai sus, el e cel care, de luni de zile, ducea cu ambasada sovietică negocieri în numele opoziţiei, în paralel cu negocierile duse de ministrul Nanu şi fără ştirea lui.

Or, în dimineaţa de 23 august 1944, sovieticii, constatând că, în ciuda derutei armatei române în

fața puternicului atac din 19–20 august, mareşalul Antonescu încă nu se hotăra, după trei zile, să ceară armistițiu, s-au resemnat să accepte ipoteza care, cum am spus, li se părea mai riscantă, de a semna armistițiul cu un nou guvern, format de opoziție. În acest scop, ambasada sovietică l-a convocat urgent pe Duca, cerându-i să comunice opoziției că acceptă ideea trimiterii peste liniile sovietice a unui reprezentant al opoziției, în persoana generalului Aldea, împuternicit să negocieze termenii armistițiului în numele unui guvern numit de rege, după demiterea lui Antonescu.

Acesta a fost conținutul telegramei expediate de Duca la sfârşitul dimineții lui 23 august 1944, prin sistemul supracifrat de care am vorbit mai sus. Telegrama va fi fost, aşadar, descifrată, la minister, la Direcțiunea Cifrului şi Cabinetului, de vreunul dintre tinerii care erau admişi în „complot“ şi comunicată numai lui Grigore Niculescu-Buzeşti. Întrucât acesta s-a aflat alături de regele Mihai, împreună cu alți doi-trei consilieri ai regelui, ca de pildă diplomatul Ioan Mocsonyi-Styrcea, la dramatica întâlnire cu mareşalul în după-amiaza aceleiaşi zile,

e de presupus că a păstrat la el acea telegramă devenită fără obiect după arestarea mareşalului şi formarea noului guvern în care el era numit ministru de Externe.

După elucidarea „tainei“, mai am datoria să raportez aici, pe scurt, şi scopul trimiterii mele la Stockholm de către guvernul Antonescu, în dimineața lui 23 august 1944, şi cuprinsul instrucțiunilor pe care mi le-a dat Mihai Antonescu, viceprim-ministru şi ministru de externe, în noaptea de 22 către 23 august 1944.

S-ar putea ca rezumatul prezent să nu mai fie atât de amănunțit ca raportul pe care l-am redactat la Stockholm la sosirea mea la 24 august 1944, din care am dat o copie ministrului Fred Nanu (rechemat în dimineața lui 24 august) şi alta lui George Duca, numit de noul guvern, tot atunci, însărcinat cu afaceri. În aceeaşi telegramă, eu eram numit secretar de legație la Stockholm, deoarece întoarcerea mea în țară devenise deocamdată imposibilă, din pricina „răsturnării alianțelor“. Exemplarul raportului meu încredințat lui Duca a fost depus de acesta când, după rechemarea lui de către guvernul

comunist, s-a refugiat în SUA, într-un fond român de documente de la Universitatea Stanford, unde acum poate fi oricând consultat, pentru confirmarea declarațiilor mele actuale – după 67 de ani. [Anexez, pentru această ediție în volum, facsimilul acestui raport păstrat la Arhivele Hoover de pe lângă Universitatea Stranford.]

Trimiterea unui mesaj la Stockholm se datora hotărârii mareşalului, la 22 august (stătuse o zi şi jumătate în Bucureşti), de a răspunde în sfârşit, după o şovăire de trei luni, propunerii sovietice din 30 mai. Consider că e de o gravitate excepțională faptul că, în loc de a trimite îndată o telegramă cifrată ministrului Nanu cu instrucțiunea de a relua legătura cu doamna Kollontai, operație care ar fi cerut – la minister şi apoi la legația din Stockholm – cel mult o oră, se asuma riscul de a trimite mesajul printr-un tânăr curier care pleca, regulamentar, a doua zi, încărcat cu valizele de curier diplomatic.

Acea călătorie lungă se făcea în condițiile în care, din cauza bombardamentor aliate, exista riscul extrem ca la Stockholm curierul să nu mai ajungă. Vădit, mareşalul se obstina să tragă de timp şi, în cazul prezent, să amăgească opoziția că el e gata

să semneze armistițiul. Amănuntele tragicomice ale călătoriei mele de 36 de ceasuri de la București la Stockholm vor dovedi din plin că riscul de a nu sosi era real.

Raportez, de asemenea, pe scurt, instrucțiunile pe care mi le-a dat în noaptea de 22 către 23 august 1944 Mihai Antonescu, viceprim-ministru și ministru de externe. Era aproape miezul nopții și trebuia, înainte de a lua avionul, să mă întorc la Snagov, unde direcțiunea noastră era evacuată de la începutul lui mai, după primele mari bombardamente americane și britanice asupra Bucureștilor, ca să preiau valizele de curier.

Calitatea mea era doar de atașat de legație (cel mai mic rang în ierarhia diplomatică; voi avea 28 de ani peste o săptămână). Eram desemnat de Piki Pogoneanu, în împrejurări pe care nu mai e cazul să le povestesc aici, ca să fiu eu, a doua zi, „curierul diplomatic“ către Stockholm.

Direcțiunea Cifrului și Cabinetului avea monopolul acestor trimiși, în general lunar, cu corespondența ministerului către ambasade, legațiuni și consulate. Faptul că, în acel caz, curierul era, pe deasupra, însărcinat cu misiunea neobișnuită și gravă

de a transmite noi instrucțiuni pentru reluarea negocierilor de armistițiu era cu totul excepțional.

De aceea, cu doar câteva ceasuri înainte, Mihai Antonescu ordonase să nu mai plece în diversele direcții curierii dinainte întâmplător orânduiți. Făcuse însă două excepții, fiindcă tinerii desemnați îi inspirau încredere: Emil Ciurea, pentru Ankara, şi eu, pentru Stockholm. Mă primeşte, aşadar, în toiul nopții. L-am găsit – era firesc – foarte nervos şi obosit. Mi-a spus că, din pricina situației dezastruoase de pe front, domnul mareşal se hotărâse să reia negocierile de armistițiu duse de câteva luni cu ambasadoarea sovietică la Stockholm.

Reamintind insistențele pe care de săptămâni de zile ministrul Nanu le făcea, în telegramele sale, ca guvernul nostru să dea, în fine, un răspuns sovieticilor, care, de trei luni de zile, cum am spus mai sus, acceptaseră acele condiții puse de mareşal, Mihai Antonescu a vrut să-mi explice mai întâi, spre a le comunica domnului Nanu, motivele pentru care s-a ezitat până atunci. Discursul mi s-a părut confuz. Rețin doar două dintre motive:

1. speranța păstrată încontinuu de mareşal de a se ivi pe frontul germano-sovietic un moment mai prielnic pentru încheierea unui armistițiu;

2. un zvon care îi fusese raportat şi potrivit căruia ar fi existat contacte secrete germano-sovietice. În cazul în care s-ar fi semnat un armistițiu germano-sovietic, noi ne-am fi aflat în postură falsă.

Mărturisesc că, pe moment, n-am înțeles prea bine cum de puteam să fim reținuți, vreme de trei luni, de un simplu zvon – lansat, fără îndoială, intenționat, de unul sau de celălalt dintre cei doi mari adversari. A adăugat însă că situația creată de spargerea frontului germano-român în zilele de 19–20 august l-a convins pe mareşal de necesitatea reluării negocierilor de la Stockholm. În acest scop, domnul Nanu trebuia s-o întrebe pe doamna Kollontai:

1. dacă partea sovietică accepta să reia dialogul;

2. dacă, în caz afirmativ, condițiile acordate la 30 mai erau valabile.

Mi-a spus apoi un lucru atât de extraordinar, încât mă tem că nu voi fi crezut pe cuvânt: domnul Nanu trebuia să dea părții sovietice ca nou argument că

România doreşte sincer pacea faptul că soldații români, în fața ultimei ofensive sovietice, nu s-au mai bătut bine.

Argumentul mi s-a părut, pe loc, atât de insolit, încât, cu toată vârsta şi scurta mea experiență diplomatică, am îndrăznit să-l întrerup pe ministru, chiar pe un ton vehement, rugându-l să mă ierte că mă încumet să-l contrazic, zicându-i că un asemenea argument nu trebuia în nici un caz înaintat la deschiderea unor negocieri finale, căci implicau renunțarea de la început la continuarea rezistenței, în cazul în care am fi constatat, la urma urmei, imposibilitatea de a încheia armistițiul în condițiile impuse.

Mihai Antonescu a acceptat întâmpinarea mea şi mi-a zis: „Ai dreptate! Mai bine să nu spună asta!“ Am plecat de la acea memorabilă audiență cu dramatica impresie că „numărul doi“ al regimului era, în acel moment tragic, cu totul descumpănit şi cu un singur gând, să scape cel puțin el. Am dedus-o pe loc când, înainte de despărțire, mi-a spus că intenționa să plece a doua zi la Ankara, ca să vadă el, acolo, ce-am mai putea aştepta de la Turcia şi de la anglo-americani...

Peripeţiile drumului de la Băneasa la Stockholm via Viena–Berlin (cu o noapte la Berlin) le-am povestit în cartea mea *Amintiri din pribegie* (Albatros, 2002; Humanitas, 2005, 2006, 2010). Voi spune aici doar foarte pe scurt:

1. a fost cât pe-aci să nu fiu acceptat la Viena, la schimbarea de avion, din cauza excesului meu de valize;

2. la Berlin nu m-a aşteptat nimeni din partea ambasadei române, evacuată la 70 de kilometri de Berlin;

3. marele hotel Adlon, la care am ajuns, după ce îndrăznisem să cer telefonic de la Auswärtiges Amt (Ministerul de Externe) o maşină specială „pentru a-l duce pe curierul român trimis la Stockholm de la aeroport la hotel", nici pomeneală să aibă loc în acea noapte pentru mine; după ore de aşteptare înfrigurată la uşa hotelului am întâlnit, în fine, ca prin minune, trei tineri români de o inconştienţă incredibilă, care mi-au găsit loc în alt hotel şi m-au invitat la cină împreună cu o tânără aristocrată nemţoaică alături de care doreau să mă ia în acea seară la un club să dansăm!!

Unii cititori vor crede că spun braşoave. E, din păcate, adevărul greu de închipuit, privitor la drumul

pe care l-a făcut mesagerul mareşalului Antonescu la Stockholm pentru reluarea negocierilor de armistițiu. Să mai adăugăm că această tragicomedie suprarealistă avea loc la câteva ceasuri după ce mareşalul Antonescu fusese demis şi arestat. Tinerii români m-au dus totuşi la noul hotel. N-a fost bombardament în acea noapte.

La cinci dimineața, tinerii, după o noapte de chef, au venit la vreme să mă ducă la aeroport. Am rămas în pană de benzină pe drum... dar, alergând tuspatru cu geamantanele în mâini, am ajuns la vreme, cât să găsesc un ultim loc liber în micul avion de Stockholm şi să sosesc, evident degeaba, la legația română, unde iarăşi nu eram aşteptat. E totuşi bine să se ştie barem azi, de la un martor ocular, ce neserioasă a fost intenția mareşalului Antonescu de a negocia la vreme condiții acceptabile cu sovieticii.

Şi să se termine odată cu „povestea telegramei de la Stockholm de la 23 august, prin care URSS acceptă condițiile de armistițiu ale mareşalului Antonescu“! E scandalos că unele organe de presă şi chiar unii „istorici de meserie“ refuză în continuare mărturia a, pesemne, ultimului martor ocular al evenimentului de acum 67 de ani.

Peripețiile călătoriei mele cu avionul, de la București la Stockholm via Viena și Berlin (23–24 august 1944)

Înainte de a relata obstacolele pe care le-am întâmpinat în acea memorabilă călătorie, trebuie să povestesc întâmplarea care a făcut ca, în august 1944, să fiu eu curierul de Stockholm, când, de fapt, dintre tinerii colegi ai biroului Cifrului, candidați virtuali la asemenea „aerisiri“ în afara țării în război, nu era rândul meu să plec, căci în cursul anului făcusem deja trei drumuri: Lisabona, în decembrie 1943–ianuarie 1944, Stockholm, în martie 1944, şi Ankara, în iunie 1944! Iată întâmplarea: la biroul Cifrului, dintre cei 10–11 atașați, secretari sau consilieri de legație, numai Piki Pogoneanu şi cu mine aveam mașini personale, el un mic DKW, marcă germană din acele vremuri, eu un Mercedes de ocazie, cumpărat în urma primului mare bombardament

american din aprilie 1944, cu gândul că am putea, eu cu soţia şi fetiţa de şase ani, să fugim către Occident dacă sovieticii pătrund în ţară. Pentru a face această costisitoare achiziţie, vândusem (la negru, bineînţeles, în acea vreme) frumosul briliant de două carate şi jumătate cumpărat la Paris în 1848 de străbunicul meu Djuvara, aflat acolo în refugiu cu cei doi fraţi ai lui, după revoluţia de la „Paşopt". Îl dăruisem viitoarei mele soţii la logodnă. (Trebuie să credem, superstiţios, că sacrilegiul de a fi vândut atunci inelul de logodnă va fi avut urmări nefaste asupra cuplului...)

Fiind, aşadar, singurul dintre mai tinerii funcţionari ai Cifrului care avea maşină, am pus-o deseori în serviciul biroului, când, evacuaţi la Snagov, se ivea necesitatea de a mai avea şi altă maşină la dispoziţie, faţă de unicul vehicul ce ne era afectat de minister. Aşa se face că, în cursul lunii iulie 1944, am fost chemat să duc eu de la Snagov la Bucureşti pe consilierul Gussi, aşteptat în audienţă la minister de Mihai Antonescu. L-am aşteptat deci până pe la miezul nopţii, când a ieşit din audienţă, şi ne întorceam spre Snagov. Trebuie să reamintesc că, la

acea vreme, circulația de noapte, din cauza riscului de a fi descoperiți și atacați de avioane inamice, se făcea cu faruri camuflate, în așa fel încât nu rămânea decât o dungă subțire de lumină pe far – cod. Nu depășeam, așadar, 40 de kilometri pe oră și încetineam și mai mult când ne încrucișam cu alt vehicul. În noaptea aceea, pe șoseaua București–Ploiești, puțin înainte de a cârmi la dreapta spre Snagov, îmi vine în față un camion mare, ale cărui faruri, ori că erau prost camuflate, ori că poziția lor era înaltă, m-au orbit și, netrăgând mașina mea destul de aproape de șanțul din dreapta, s-a făcut că ne-am lovit aripile. Ne-am oprit. Aripa din față-stânga a mașinii mele era ruptă și la fel o parte din caroseria motorului. Camionul, vehicul militar, oprise și el. Dar ce fel de proces-verbal de constatare să faci pe vremea aceea? Motorul nefiind atins, am putut relua drumul.

A doua zi am alergat în dreapta și în stânga să găsesc un garaj care să accepte să facă reparația. Cu greu am găsit unul și nici acesta nu putea spune când va fi gata. Eram disperat. Apoi, suma cerută mi s-a părut enormă: 100 000 de lei, când salariul

meu era de 20 000 pe lună. M-am împrumutat de la mai mulți colegi, dar trebuia să restitui banii. M-am dus deci la Piki Pogoneanu[1] şi i-am amintit de inci-

---

1. Victor Rădulescu-Pogoneanu (Piki) e omul pe care l-am admirat cel mai mult în viața mea. El m-a lecuit pe veci de simpatia pentru „regimuri forte". Avea încredere absolută – cu toate cusururile lor – în regimurile de tip anglo-saxon. Era convins că în viitoarea societate internațională, cu Organizația Națiunilor Unite, țările democratice vor putea să se impună în lume, în defavoarea Uniunii Sovietice. N-a putut anticipa însă nici urmarea, imprevizibilă, a decolonizării masive (impusă chiar de SUA) a tuturor coloniilor fostelor mari puteri occidentale, şi nici faptul că aceste țări din Africa şi din Asia, admise îndată cu zecile în structurile Națiunilor Unite şi manipulate cu diabolică dibăcie de Uniunea Sovietică, vor reuşi să zădărnicească, vreme de peste 40 de ani, încercarea Statelor Unite de a se impune la ONU şi de a împinge la loc Rusia în spațiul ei firesc. Ceea ce vor fi crezut guvernanții SUA că va dura 4–5 ani a durat în cele din urmă 45 de ani, până s-a prăbuşit sistemul comunist prin „implozie", din cauza ineficienței esențiale a modelului său economic. Adaug că Pogoneanu, implicat în procesul Maniu şi în alte procese din 1946–1947, a avut, după toate mărturiile, comportamentul cel mai curajos dintre toți oamenii politici târâți în tribunale de guvernul comunist. Cu toată paralizia progresivă a coloanei vertebrale, care-l afecta chiar din timpul când l-am cunoscut, a fost condamnat la 25 de ani de închisoare, din care, zăcând în pat, a efectuat, eroic, 15.

dent şi de faptul că avusese loc în interes de serviciu şi că, din cauza asta, ar trebui ca Ministerul să suporte cheltuiala. A fost de acord, dar mi-a spus că serviciul de contabilitate al Ministerului era evacuat tocmai la Herculane... Atunci, singurul mijloc de a-mi da posibilitatea de a rambursa banii împrumutați de la colegi era de a mă trimite curier peste rând, de pildă la Stockholm, drum pentru care primeam, drept bani de misie, 300 de franci elvețieni, care, schimbați în lei, acopereau datoriile mele. *Iată motivul, de necrezut*, pentru care eu am fost tânărul curier al Ministerului de Externe care a plecat la Stockholm în dimineața zilei de 23 august 1944 şi care a fost însărcinat de mareşalul Antonescu să ceară ministrului Frederic Nanu să reia legătura cu doamna Kollontai, legătură *întreruptă cu trei luni înainte*, din fapta guvernului român, nu a părții sovietice. În dimineața de 22 august, când Mihai Antonescu a primit dispoziție de la mareşal să încerce a relua legătura cu sovieticii, el a dat un prim ordin directorului Cabinetului şi Cifrului să schimbe toți curierii anterior desemnați de plecare; dar, văzând numele lui Emil Ciurea pentru Ankara şi al meu

pentru Stockholm, a dispus să fim păstrați, fiindcă, din câte ne cunoştea, ne considera pe amândoi vrednici de asemenea însărcinare. Iată deci cascada de întâmplări, de hazarduri, care m-a trimis la Stockholm în fatidica dimineață de 23 august 1944!

După audiența mea la Mihai Antonescu, ajuns între unu şi două noaptea la Snagov, înainte de a fi dus la aeroport cu maşina ministerului, pe care o aveam la vila de la Snagov, unde era repartizată o parte din Direcțiunea Cifrului evacuată de la Bucureşti în urma primului mare bombardament american asupra oraşului, am avut vreme doar să iau în grabă geamantănaşul pe care mi-l gătise nevastă-mea pentru trei-patru zile de absență şi să preiau cele cinci valize pregătite pentru curieratul normal de Stockholm în acea lună. *Cinci valize, din care numai una conținea corespondență ministerială sau consulară*; celelalte patru erau doar daruri sau obiecte trimise de particulari membrilor legației, sau chiar altor compatrioți aflători în Suedia! Mai grav: una dintre acele patru era o lădiță, grea, conținând colecția de monede vechi a fratelui lui Mocsonyi-Styrcea, care era la Londra... Asemenea abuzuri sunt (vai!)

practică internațională. Cazul nostru de atunci era un păcat minor în comparație cu abuzurile sistematice ale unor diplomați români din vremea comunistă, care au făcut averi serioase folosindu-se „valiza diplomatică“, averi de care mai profită şi azi fiii sau ginerii lor... Iată ce trebuia să care cu el în avion tânărul ataşat de legație pe umerii căruia mareşalul Antonescu punea înfricoşata sarcină de a cere ambasadoarei sovietice, prin ministrul Frederic Nanu, reluarea negocierilor de armistițiu, *întrerupte de el în ultimele trei luni*! (Bineînțeles, mareşalul nu va fi avut cunoştință de aceste năravuri – cu toate că fusese şi el o vreme în post diplomatic, ca ataşat militar.)

Nu mi-am dat seama atunci de semnificația acestei hotărâri a lui Antonescu de a încredința unui curier obişnuit misiunea de a transmite negociatorului nostru cu ambasadoarea Sovietelor ordinul de a încerca să înnoade firul negocierilor întrerupte, în loc se trimită o telegramă cifrată care ar fi sosit imediat. Voi reveni la urmă asupra chestiunii. Fapt este că eu, în naivitatea mea de tânăr neexperimentat,

eram copleşit de importanţa misiunii mele, de care depindea soarta Patriei în acea clipă. Repet aceasta, apăsat, dragi şi stimaţi cititori! Ca să vă puteţi imagina mai bine starea emoţională în care m-am aflat în tot cursul periplului meu accidentat de vreo 36 de ore; pe deasupra, nedormit din 22 august dimineaţa până pe 23 la miezul nopţii, şi cu o singură masă; apoi iar sculat la 5 dimineaţa în 24 august. E drept că aveam 28 de ani şi că făcusem vreo trei ani de militărie, din care cinci luni pe front. Eram oarecum oţelit.

Accidentele încep chiar de la plecarea din Băneasa cu micul avion care făcea legătura cu Viena, de unde urma să iau alt avion pentru Berlin. Pilotul uită să ia noul cod de transmisiune radio, aşa că nu poate decripta mesajul pe care-l primeşte chiar înainte de a fi părăsit teritoriul naţional: i se ordona să aterizeze grabnic din pricina pornirii unui nou val de bombardamente aliate. Aterizăm, aşadar, normal la Viena, la ora plănuită. E azi greu să vă închipuiţi cum arăta un aeroport german la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial (Viena era teritoriu german de la *Anschluss*-ul din martie 1938).

Afară de pistă, reparată şi curăţită după fiecare bombardament inamic, clădirile erau nişte hangare mereu improvizate. Intru, cărând cele şase valize ale mele, într-un hangar în fundul căruia era o masă lunguiaţă în formă de L. În spatele braţului lung al mesei, patru bărbaţi în uniformă serveau ghişeurile de înregistrare a bagajelor. Pe braţul scurt, o femeie purtând aceeaşi uniformă. Mă duc la unul dintre bărbaţi, arăt paşaportul meu diplomatic şi sigiliile de ceară roşie de pe cele şase bagaje. Le cântăreşte – depăşesc, evident, cu mult, greutatea admisă pentru un pasager. Refuză categoric să mă înregistreze. Mi se urcă vertiginos tensiunea arterială. Insist că sunt curierul diplomatic român în drum spre Berlin şi Stockholm. În zadar, mă refuză brutal şi îl preia pe pasagerul următor. În disperarea mea, mă uit spre tânăra din latura cealaltă a tejghelei. E şi foarte frumoasă. Alerg la ea cu bagajele mele, şi o rog atât de fierbinte, privind-o în ochi şi insistând că e o nenorocire dacă eu, curier diplomatic al unui stat aliat al Germaniei, nu pot ajunge la timp la destinaţie… M-a acceptat, şi aşa m-am putut urca în avionul de Berlin.

Berlinul văzut de sus, în plină zi, la 23 august 1944. Imensa aglomerație a capitalei marelui Reich german arăta ca o uriașă gură deschisă cu măselele cariate toate – nu se mai zărea un acoperiș nicăieri. Avionul coboară încet – aeroportul Berlinului de pe vremea avioanelor cu elice, Tempelhof, era în plin centrul orașului, ca și când, la noi, aeroportul Băneasa s-ar fi aflat în Cișmigiu. Cobor din avion, caut un cărucior pentru bagaje și privesc în jur, după colegii de la ambasada din Berlin, care trebuie să vină să mă ia, fiindcă au fost preveniți din ajun de trecerea mea, prin telegramă cifrată. Nu văd pe nimeni. Știam că ambasada noastră era evacuată, din cauza bombardamentelor, la 70 de kilometri de Berlin. Aștept, deci, cam o jumătate de ceas. Văzând că nu apare nimeni, îmi iau inima în dinți și telefonez de la un post public, după ce am căutat febril numărul de telefon al Ministerului German al Afacerilor Străine, Auswärtiges Amt, și cu nemțeasca mea stricată spun vocii care-mi răspunde că sunt curierul Ministerului român de Externe în drum către Stockholm și constat că n-a venit nimeni de la ambasada română; îi rog deci pe dumnealor să-mi

trimită o maşină ca să mă ducă la hotel. Sunt pus în legătură cu un serviciu la care mi se răspunde politicos că se va trimite un vehicul. După mai puţin de o jumătate de ceas, un şofer în uniformă a intrat în holul gării, m-a descoperit şi a întrebat: „Domnul curier diplomatic român?“ „Eu sunt.“ „Poftiţi.“ Şi mi-a cărat cele şase valize către o limuzină camuflată reglementar. „Unde să vă ducem?“ „La Hotel Adlon.“ Era „Athénée Palace“-ul berlinez, locul de întâlnire al tuturor diplomaţilor şi tuturor spionilor, îl vizitasem deja în timpul curieratului meu la Stockholm din martie.

Am povestit toată această întâmplare în volumul *Amintiri din pribegie*, dar, întrucât e de bănuit că cei mai mulţi dintre cititorii acestor rânduri nu vor fi citit şi *Amintirile* mele, reiau povestirea, pe alocurea chiar mai amănunţit, fiindcă vreau să apară şi mai clar zădărnicia, absoluta inutilitate a acestei riscante expediţii menite pasă-mi-te să reia de la zero negocierile cu URSS asupra condiţiilor de depunere a armelor, în momentul tragic în care apărea că ostaşii români pierduseră orice nădejde, şi, după lupte eroice de mai bine de trei ani, nu mai voiau să moară

degeaba; negocieri care, fireşte, ar fi ținut iarăşi câteva săptămâni.

Clar, prin încredințarea acestei misiuni unui curier oarecare făcând aproape două zile până la Stockholm, în loc să-i trimită lui Nanu o telegramă, Antonescu voia doar să tragă de timp şi să amăgească opoziția şi pe regele Mihai că s-a hotărât, în fine, să ceară armistițiul. Şi a venit la Palat, la convocarea regelui, cu această informație, *ca şi când căutarea, din nou, a contactului cu negociatoarea sovietică ar fi rezolvat pe moment problema.* Ea nu reprezenta decât alte săptămâni sau luni de discuții care nu-şi mai aveau rostul din pricina situației dezastruoase pe frontul din Moldova. *Momentul unor convorbiri între militarii celor două părți, pentru stabilirea modalităților practice de a depune armele*, se pierduse la 1 iunie, când Antonescu cunoscuse, prin raportul adus de Camil Demetrescu de la Stockholm la 30 (sau 31 mai), răspunsul sovietic favorabil: acceptau cele două ameliorări cerute de el la „capitularea necondiționată". Dar Antonescu n-a prins ocazia. Motivele lipsei de răspuns mi s-au părut pe loc futile,

le-am citat mai sus, în relatarea audienței mele la Mihai Antonescu, în noaptea de 22 spre 23 august.

Îmi apare evident că reluarea negocierilor de la Stockholm prin trimiterea unui curier – cu riscul de a nu sosi! – în loc să fi folosit expedierea unei telegrame cifrate (şi supracifrate, ceea ce excludea riscul de a fi citită fraudulos) n-avea alt scop decât pe acela de a trage de timp. Antonescu îşi închipuia, în ciuda evidenței deconspirării situației militare a armatelor germane, că Germania mai avea o şansă să câştige războiul, sau cel puțin să ajungă la o pace de compromis cu Sovietele, sau cu Aliații, sau cu ambii. Hitler, în cele două ultime întâlniri cu el, îl asigurase că Germania poseda acum nişte rachete cu care era în măsură să scoată Marea Britanie din conflict. Era vorba pesemne de faimoasele V-1 şi V-2 ale lui Wernher von Braun, care, deşi erau o invenție remarcabilă, nu puteau în nici un caz să aibă un efect sensibil împotriva formidabilului arsenal adunat pe mare şi în aer de Statele Unite şi Marea Britanie.

Realitatea era alta: pe frontul de est, sovieticii, de la Stalingrad, în 18 luni de neîncetate succese

militare, împinseseră marea armată a Reichului până la Varşovia, iar la sud până pe Siret. În vest, anglo-americanii, cu navele lor alcătuind cea mai mare *Armada* din toată istoria lumii, izbutiseră să spargă „zidul Atlanticului“ şi să atingă de-acum estul Franței. Mii de bombardiere de cea mai mare capacitate realizată până atunci prefăceau zilnic în ruine toate marile oraşe germane. Rezultatul apărea atât de clar statelor neutre, încât sute de reprezentanți din zeci de țări discutau deja în diverse oraşe din Statele Unite de viitoarea organizare internațională a planetei. Conducătorul României, atotputernicul guvernant al „ticăloasei noastre țări“, mai credea într-o nouă întorsătură a războiului şi nu se putea hotărî să ceară armistițiul, aşteptând *un moment mai favorabil*!

Antonescu, atins de o veche maladie, nu mai era capabil să judece drept. Era rupt de realități şi, în nemăsuratul său orgoliu, nu accepta nici o critică, nici un aviz. El era omul ales de Providență pentru a fi mântuitorul poporului român. Cu această convingere, şi-a permis mai întâi nişte erori de judecată în conducerea războiului:

1. trecerea Nistrului, împotriva consiliului dat de şefii partidelor istorice şi de Marea Britanie, care nu şi-a retras niciodată, oficial, garanţia de integritate a ţării; Antonescu n-a ştiut să ia exemplu de la omologul său finlandez, admirabilul mareşal Mannerheim, care s-a aliat şi el cu germanii în 1941, ca să redobândească teritoriul naţional pierdut în războiul cu URSS din 1939–1940; dar, după ce l-a recucerit, s-a oprit la vechile graniţe naţionale, refuzând să ducă războiul mai departe alături de germani – ceea ce, de altfel, i-a jenat considerabil pe aceştia în asediul Leningradului, atât de apropiat de graniţa finlandeză;

2. inutilul asediu al Odessei, când Germania îi ceruse doar s-o împresoare pentru a preveni o eventuală surpriză venită de la garnizoana sovietică de acolo. Am avut în acel asediu 17 000 de morţi şi peste 65 000 de răniţi;

3. trimiterea unei jumătăţi a armatei noastre până în munţii Caucazului şi până la Stalingrad, unde am pierdut sute de mii de oameni, în condiţii inumane. Raportul prezentat de generalul Şteflea la începutul lui noiembrie 1942 îi arăta mareşalului

condițiile în care se găseau trupele române înşirate în stepa calmucă pe o întindere de trei ori mai mare decât norma, fără susținere suficientă de artilerie, fără blindate, cu o trupă care în noiembrie rusesc nu primise încă echipament de iarnă, în timp ce caii mureau cu sutele din lipsă de hrană. N-a făcut nimic ca să retragă la vreme unitățile acelea condamnate...

Opresc aici această enumerare a unor erori politico-militare, ca să subliniez orbirea de care fusese lovit Antonescu sperând în şansele Germaniei, în vara 1944, de a mai restabili situația. Avem două mărturii stupefiante:

1. La întoarcerea de la penultima sa întâlnire cu Hitler, petrecută la 28 februarie–1 martie 1944, i-a spus Veturiei Goga, văduva lui Octavian Goga şi mare prietenă a doamnei mareşal Antonescu: „Poți să-mi pupi mâna, Hitler ne restituie Transilvania de Nord!“ Un om care mai crede, în martie 1944, că Germania mai este puterea care va hotărî soarta noastră la sfârşitul războiului e un om care a pierdut bunul-simț. Să nu uităm, cum am spus, că Antonescu suferea de o veche boală, mereu îngrijită, care poate avea consecințe asupra echilibrului psihic.

2. La 21 sau 22 august, în scurta şedere în Bucureşti, după catastrofala spargere a frontului din Moldova, discutând cu un tânăr ofiţer de stat-major, i-a arătat pe o hartă regiunea bărăganului din Ialomiţa, zicându-i: „Aici va avea loc bătălia decisivă a războiului dintre tancurile germane şi tancurile sovietice…“ Aşadar, în ajunul fatidicului „23 August“, el mai specula despre o „bătălie decisivă a războiului“. *Nu credea deci* în soliditatea fortificaţiilor de pe linia Focşani–Nămoloasa–Galaţi, unde la acea dată se mai turna beton şi unde, oricum, cazematele nu erau încă ocupate nici de elemente române, nici de unităţi germane…

Trebuie să privim realitatea: în vara 1944, mareşalul Antonescu, stăpân absolut pe soarta a 20 de milioane de cetăţeni români, nu mai judeca sănătos.

*

În concluzie, trebuie să ne punem întrebarea cum se poate ca astăzi, după 68 de ani, adică după două generaţii care s-au scurs de la evenimentele acelea tragice pentru ţară, atâtea mii – nu mii, ci

probabil milioane – de concetăţeni ai noştri să mai vadă în Ion Antonescu o figură eroică, un model pentru neamul nostru.

Un prim răspuns e evident: pe fundalul tuturor neaveniților care s-au găsit la cârma țării de atâtea zeci de ani, dintre care figura tragicomică a lui Ceauşescu e aproape simptomatică, profilul lui Ion Antonescu, ofițerul drept, elegant, cinstit, dârz şi chiar excesiv de dur (nu degeaba fusese poreclit de subalterni „Câinele roşu"), apare ca un model ce trebuie proslăvit. Erorile conducerii lui, care ne-a costat sute de mii de morți de prisos, şi *mai cu seamă ororile pe care le-a poruncit*, mai întâi când a expulzat peste noapte 175 000 de evrei din Basarabia şi Bucovina, fiindcă zeci, sau sute, sau chiar mai mulți dintre ei insultaseră sau chiar trăseseră focuri asupra trupelor române, ceea ce nu e o justificare suficientă; şi, mai cu seamă, represaliile pe care le-a ordonat *după* ce imobilul în care se instalase statul-major român la Odessa sărise în aer. Vina a fost numai şi numai a comandamentului român, care s-a instalat în chiar imobilul părăsit de comandamentul sovietic, n-a fost dotat cu instrumente

destul de performante pentru a detecta mina ascunsă în subsol şi n-a vrut să creadă avertizarea făcută de un localnic. Antonescu, când a aflat dezastrul, a intrat într-o stare de furie nedemnă de un comandant sau de un om politic: a ordonat să fie împuşcaţi o sută de oameni pentru fiecare ofiţer român pierit în accident etc. etc. Cei arestaţi în grabă au fost, cei mai mulţi, nişte evrei localnici care nu purtau nici o vină. Apoi au fost aglomeraţi 19 000 de evrei, din care o parte într-un hangar peste care s-a turnat benzină şi căruia i s-a dat foc. Bieţii ostaşi siliţi să facă treaba îşi făceau întâi cruce, înainte de a da foc... Vlad Ţepeş a ucis în acest fel câteva sute de neisprăviţi, cerşetori, hoţi de drumul mare, guri hrănite degeaba. Antonescu a ucis în acest fel zeci de mii de nevinovaţi.

Au fost totuşi persoane apropiate de mareşal care au rămas convinse că Antonescu ar fi putut ajunge la un armistiţiu mai puţin dezastruos ca acela decretat de regele Mihai în seara de 23 august, care a permis sovieticilor să facă, în ciuda promisiunilor din aprilie-mai 1944, peste 150 000 de mii de

prizonieri – *după* ce armata română depusese armele pe tot frontul – şi să tărăgăneze apoi câteva săptămâni până să fie semnat oficial armistițiul de către ambele părți. Ele uită că această improvizare se datora tocmai faptului că Antonescu nu ştiuse să profite, de la 1 iunie 1944 deja, de asentimentul sovieticilor de a încheia armistițiul în condițiile lui! S-ar fi putut duce atunci convorbiri asupra condițiilor practice de depunere a armelor.

Una dintre aceste persoane a fost colegul nostru de la minister, Gheorghe Barbul, intrat prin concurs la Externe cu vreo două serii înaintea mea. Ardelean, cum se vede şi după ortografia numelui, se întâmpla că mama lui era prietenă cu Veturia Goga, văduva lui Octavian Goga, iar aceasta, o apropiată a celei de a doua soții a generalului Antonescu. Aşa se face că, încă din adolescență, tânărul Barbul l-a întâlnit de mai multe ori, *en famille*, pe general, pe vremea când acesta era în dizgrație, sub Carol al II-lea, şi să asiste cu viu interes la perorările lui împotriva regelui şi împotriva politicienilor incompetenți şi nepatrioți. Între timp, Barbul a intrat prin concurs la Externe şi a ajuns, la gradul al III-lea, secretar

de legație. După preluarea puterii de către Antonescu, în septembrie 1940, acesta l-a propulsat pe Gheorghe Barbul la postul de secretar de legație însărcinat să mențină o legătură directă cu conducătorul statului – cu toate că acesta numise pe relativ tânărul profesor universitar Mihai Antonescu la postul de prim-ministru adjunct şi ministru de externe (aceasta, pare-se, din pricina încrederii în el pe care o căpătase după ce îl scăpase, ca avocat, de o supărătoare acuzație de bigamie). Barbul rămânea un fel de agent particular al conducătorului în rândul personalului de la Externe.

Interesant e de asemenea faptul – oarecum de mirare – că, în sânul ministerului, Barbul a fost ținut la curent de Piki Pogoneanu şi de Buzeşti cu negocierile duse în secret cu sovieticii în numele opoziției. Până la ce punct îl va fi informat pe Antonescu? Eu însumi l-am văzut de multe ori în lungi convorbiri cu Piki Pogoneanu. E însă neîndoielnic că, în clipa în care minigrupul de la Externe, acționând în numele „Grupului de la Buftea“, a hotărât demiterea mareşalului şi, în caz de refuz, arestarea lui, Barbul nu a mai fost informat. Se hotărâse data de 26 august

pentru convocarea Antoneştilor la Palat şi se dorea probabil un scenariu analog cu cel al demiterii lui Mussolini în 1943 de către regele Italiei în prezenţa generalului Badoglio.

Schimbarea datei, de la 26 august la 23 august, s-a datorat unui hazard: tânărul diplomat Mocsonyi-Styrcea, pe care regele Mihai îl numise mareşal al palatului, înnoptase întâmplător la Snagov în seara de 21 august, într-o vilă de pe marginea lacului. În dimineaţa, deja caldă, de 22 august se aruncase devreme în lac pentru a se trezi mai bine; vede îndreptându-se către el o barcă cu motor în care se afla un ofiţer (cred că era colonelul Dămăceanu): Styrcea, care-l cunoştea, îl apostrofează din apă. Colonelul îi răspunde că vine de la mareşal şi este însărcinat să-i pregătească plecarea a doua zi, din nou, pe frontul din Moldova. Styrcea se repede la Pogoneanu şi îi anunţă plecarea mareşalului hotărâtă pentru a doua zi. Piki îl previne pe Buzeşti, iar acesta pe rege, şi se hotărăşte astfel înaintarea convocării mareşalului de la 26 la 23 august. Astfel se decide în viaţă, odată cu soarta ţării, şi destinul individual al unui om: eu n-am ştiut în dimineaţa lui 23 august

că nu mai aveam vreme să mă întorc până pe 26, că nu mi-aş fi lăsat în urmă soţia şi copilul. În necunoştinţă de schimbarea datei convocării mareşalului la rege va fi rămas poate şi Barbul. Oricum, e cert că a dezaprobat deznodământul din după-amiaza de 23 august 1944 de la Palat.

Dat fiind că din anul 1948 m-am refugiat la Paris, în loc de a mă întoarce în ţară când am fost rechemat din postul de la Stockholm în septembrie 1947, l-am întâlnit acolo adesea pe Gheorghe Barbul. Se stabilise în periferia nord-vestică a Parisului, în elegantul Neuilly-sur-Seine. Chiar după revenirea mea în ţară începând din februarie 1990, de câte ori făceam o scurtă vacanţă la Paris îl căutam pe Barbul şi aveam cu el lungi şi supărătoare discuţii, că nu-i pricepeam argumentele potrivnice tuturor celor pe care le-am expus aici mai sus şi pe care încercam să le susţin în faţa lui, după cum făcuseră şi Buzeşti, şi Cretzianu, şi Nanu şi atâţia alţii.

Nu e de mirare, aşadar, că vom avea întotdeauna români de-ai noştri de bună-credinţă care vor rămâne până la moarte impermeabili tuturor argumentelor

pe care le-am expus în prezenta carte. Constat faptul şi trebuie să-l admit.

A venit însă vremea să dărâmăm soclul pe care e montată statuia generalului Antonescu, iar aceasta să fie coborâtă şi pusă doar la rând alături de cele ale sutelor de foşti cârmuitori, unii buni, alții răi, din mia de ani ai „ticăloasei noastre țări“.

DOCUMENTE

Raport strict confidențial al ministrului SUA în Suedia, Herschel V. Johnson, privind diferitele încercări de a aranja o întâlnire la Stockholm între reprezentanții români și sovietici. 29 decembrie 1943, Stockholm[1]

Nr. 2625
Strict confidențial

Stockholm, Suedia
29 decembrie 1943

Subiectul: Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români și sovietici la Stockholm

Domnule,

Am onoarea să mă refer la telegrama mea nr. 4166 din 28 decembrie, 12 p.m., care lămurește o situație deosebit de complicată în legătură cu diferitele propuneri și încercări ale câtorva persoane de a aranja întâlniri între membrii Legațiilor sovietică și română la Stockholm.

---

1. Preluat din *23 august 1944. Documente, 1939–1943*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, pp. 647–656.

Problema a apărut la 3 decembrie 1943 când ministrul britanic, domnul Victor Mallet, la instrucțiunile guvernului său, a abordat problema cu ministrul sovietic, doamna Kollontai. Aceasta din urmă era destul de interesată în a cere instrucțiuni guvernului său privind întâlnirea la Stockholm cu românul care reprezintă opoziția românească. Dar problema s-a complicat când un ziarist bulgar a încercat stăruitor să aranjeze o întâlnire între un alt membru al Legației române (fără vreo legătură cu opoziția românească).

O astfel de întâlnire a avut de fapt loc la 26 decembrie, când unul din atașații sovietici i-a făcut o vizită ministrului român. Dar de vreme ce această întâlnire a fost cu totul ineficientă, întrucât ambele părți așteptau, după cât se pare, să primească vreun mesaj sau o informație una de la cealaltă, și nici una nu era deloc în situația de a o da, este chiar ciudat că această întâlnire a avut în general loc. Doamna Kollontai chiar cu două zile înainte îl asigurase pe domnul Mallet că singura persoană din Legația sa care ar întâlni vreun român era ea însăși și că intenționa, după primirea permisiunii de la Moscova, să se întâlnească cu persoana care se afla în legătură cu opoziția românească. Cu toate acestea s-a ivit în mod firesc suspiciunea că

doamna Kollontai ştie mai multe despre întâlnirea dintre un membru al personalului ei şi ministrul român decât era de aşteptat să recunoască ea.

Telegrama la care ne referim a rezumat faptele acestui caz, iar detaliile suplimentare şi de fond cuprinse în anexele 1 şi 2 care pot fi folositoare sunt cuprinse în notele 3, 4 şi 5 strict confidenţiale anexate.

Cu respect,
Herschel V. Johnson

Anexe:
1–5 Note privind problemele româneşti

Anexa 1 la telegrama nr. 2625 datată 29 decembrie 1943, de la Legaţia americană, Stockholm, Suedia intitulată „Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români şi sovietici la Stockholm".

Copie

Stockholm
7 decembrie 1943

Strict confidenţial

Notă pentru ministru

Sâmbătă, 4 decembrie, Duca m-a informat că la ora 5 p.m. ziua precedentă, ministrul său fusese

abordat de ataşatul de presă român, Şeinescu (despre care se ştie că este un reprezentant al Poliției secrete române). Şeinescu a declarat că el s-a aflat în contact cu un anume ziarist bulgar care îl informase că ataşatul Igor Spicikin de la Legația sovietică (presupusul reprezentant al NKVD-ului la Stockholm) are să-i spună ceva (lui Şeinescu). Românii, fireşte, au fost curioşi să afle ce este în spatele acestei chestiuni şi Nanu i-a permis lui Şeinescu să aranjeze o întâlnire cu Spicikin. Aceasta a fost proiectată pentru luni seara, 6 decembrie la ora 8 p.m. În acelaşi timp, Duca spera să afle ce este în spatele acestei tentative sovietice de apropiere şi m-a rugat pe mine să fac câteva investigații discrete.

La 6 decembrie, înainte de masă, m-am întâlnit cu domnul Hinks, care se ocupă de problemele româneşti la Legația britanică şi am aflat de la el că ministrul britanic, domnul Mallet, luase masa cu doamna Kollontai vineri, 3 decembrie, numai cu câteva ore înainte ca Şeinescu să-l informeze pe ministrul său despre interesul manifestat de Spicikin de a se întâlni cu românii. După cât se pare, în timpul mesei, domnul Mallet i-a spus doamnei Kollontai

că guvernul său i-a dat dispoziție să o informeze că guvernele britanic şi american, prin reprezentanții lor la Stockholm (şi prin de alte părți) se aflau în contact cu cercurile româneşti care pretindeau că sunt legate de o mişcare de opoziție din România aflată sub conducerea lui Maniu şi, probabil, a regelui. Aceşti lideri au afirmat că aveau motive să creadă că ei vor putea să răstoarne actualul regim, dar că nu doreau să întreprindă vreo acțiune radicală înainte de a şti ce intenționau Națiunile Unite, ce garanții de securitate puteau ele oferi noului regim o dată venit la putere şi ce condiții vor fi oferite pentru o capitulare necondiționată. De vreme ce nici o hotărâre nu se poate lua la Stockholm, se sugera că poate doamna Kollontai dorea să stabilească vreun contact cu aceste cercuri româneşti pentru a aduce la cunoştința guvernului ei orice informație sau propunere ce s-ar putea primi la Stockholm.

Doamna Kollontai despre care se ştie că este foarte activă în legătură cu problema finlandeză, asemănătoare în mai multe sensuri cu cea română, a manifestat, după cât se pare, un interes considerabil pentru remarcile domnului Mallet şi a spus că

ea ar fi foarte mulțumită să trateze cu o persoană competentă de la Legația română din Stockholm. Domnul Mallet a informat-o că domnul Duca este persoana cu care Legațiile britanică și americană s-au aflat în contact și i-a dat doamnei Kollontai anumite informații de fond despre domnul Duca. Se subînțelege că însăși doamna Kollontai ar dori să-l primească pe domnul Duca, cu condiția ca ea să primească permisiune de la guvernul ei.

Având în vedere întâlnirea Spicikin – Şeinescu proiectată pentru acea seară, l-am informat imediat pe Duca (cu aprobarea lui Hinks) despre dineul Mallet – Kollontai. Duca și-a arătat interesul și îngrijorarea pentru că, știind că doamna Kollontai nu se afla în spatele întâlnirii Spicikin – Şeinescu, el se temea că ea ar fi putut să menționeze numele său (al lui Duca) lui Spicikin, care în schimb putea să-l menționeze în fața lui Şeinescu. Aceasta ar fi evident lucrul cel mai regretabil întrucât l-ar face suspicios pe Şeinescu în legătură cu acțiunile lui Duca și ar putea diminua sau reduce la zero utilitatea lui Duca, în calitatea sa de intermediar între rege și cercurile aliate. Duca și-a exprimat dorința

ca eu să-i spun lui Mallet şi să-l rog, dacă el vrea, să ia legătura cu doamna Kollontai înainte de întâlnirea Spicikin – Şeinescu pentru a-i explica situaţia delicată.

După ce am vorbit cu dumneavoastră, m-am dus la domnul Hinks, care l-a informat imediat pe domnul Mallet despre întâlnirea Spicikin – Şeinescu şi despre rugămintea lui Duca. Apoi Hinks m-a informat că Mallet acţionase prompt şi spre sfârşitul după-amiezii (6 decembrie) a trimis o notă doamnei Kollontai. La ora 9,30, Duca m-a sunat ca să-mi spună că Spicikin anulase întâlnirea cu Şeinescu cu scuza că înainte de a se întâlni cu acesta s-au cerut noi instrucţiuni de la Moscova.

Probabil doamna Kollontai îşi informează guvernul despre intenţia de a se întâlni cu Duca într-un viitor apropiat.

EAL

Anexa 2 la telegrama nr. 2625 din 29 decembrie 1943, de la Legaţia americană, Stockholm, Suedia, intitulată „Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români şi sovietici la Stockholm“.

Copie

Stockholm
20 decembrie 1943

Strict confidențial

Notă pentru ministru

Se pare că domnul Duca şi-a informat legăturile sale din Bucureşti asupra faptului că doamna Kollontai manifestase interes în a primi ştiri de la opoziția românească. La 18 decembrie, Duca m-a informat că cu o seară înainte decodase un lung răspuns de la Bucureşti prin care i se dădeau directive precise. Se afirma că nu exista nici o obiecțiune ca Duca să intre în legătură cu Legația sovietică de la Stockholm; din contră, se considera că ar fi chiar nimerit, dat fiind faptul că opinia publică din România era din ce în ce mai potrivnică politicii externe a actualului guvern şi tindea să încline spre o revenire la politica lui Titulescu care, după cum bine se ştie, milita pentru relații strânse cu Uniunea Sovietică. Răspunsul adăuga că dacă după întâlnirea cu doamna Kollontai va apărea oportun să poarte discuții mai detaliate, opoziția era gata să-l trimită chiar pe Bu-

zeşti la Stockholm, învestit cu puteri depline din partea regelui şi a lui Maniu să continue discuţiile.

Răspunsul menţionat mai sus este cu siguranţă foarte ciudat, căci el pare să arate că opoziţia românească nu are nici o idee despre punctul de vedere al Naţiunilor Unite (în ciuda numeroaselor declaraţii lămuritoare care se presupune că au ajuns la ea în ultimele câteva luni via Stockholm, Ankara, Berna, Madrid etc.). Opoziţia românească trebuie să fi primit până acum informaţii clare în ceea ce priveşte tipul de emisar pe care britanicii, ruşii şi americanii doresc să-l întâlnească. Nimic nu era menţionat în răspunsul primit de Duca de la Bucureşti care să arate că Buzeşti propunea să vină la Stockholm pentru a discuta singura problemă în care principalii trei Aliaţi erau interesaţi – capitularea necondiţionată.

Aceste comentarii sunt probabil superflue, iar aspectul interesant ar părea să fie acela că opoziţia românească l-a autorizat pe Duca să se întâlnească cu doamna Kollontai. Duca m-a rugat să încerc să aranjez o astfel de întâlnire şi, după ce la 18 decembrie v-am consultat pe dumneavoastră, l-am vizitat pe domnul Mallet (în absenţa lui Hinks), la 20 decembrie. I-am prezentat domnului Mallet esenţa

răspunsului pe care îl primise Duca şi domnul Mallet a spus că se va întâlni cu doamna Kollontai în cursul următoarelor două zile şi o va informa pur şi simplu că Duca a primit instrucţiuni de la opoziţia românească să încerce să se vadă cu ea.

Eal

Anexa 3 la telegrama nr. 2625 datată 29 decembrie 1943, de la Legaţia americană Stockholm, Suedia, intitulată „Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români şi sovietici la Stockholm“.

Copie

Stockholm
23 decembrie 1943

Strict confidenţial

Notă pentru ministru

În dimineaţa zilei de 23 decembrie i-am făcut o scurtă vizită lui Duca la cererea sa şi mi s-au relatat următoarele privind alte eforturi de a aranja o întâlnire între sovietici şi români din partea unui intermediar bulgar care, cu câteva săptămâni în urmă, încercase să aranjeze o întrevedere între domnii Şeinescu şi Spicikin.

Duca m-a informat că ziaristul bulgar care îşi luase asupra sa misiunea de a acționa ca intermediar era o persoană pe nume Guranov care, potrivit lui Duca, „avea cea mai proastă reputație“. Ieri, decembrie 22, el i-a făcut o scurtă vizită ministrului român, pe care nu-l mai cunoscuse înainte, s-a prezentat şi a explicat că el are unele informații de la prietenii săi de la Legația sovietică în sensul că guvernul sovietic crede că sosise momentul ca România să capituleze. Această capitulare putea să fie o capitulare „activă“, ca aceea a italienilor care au întors armele împotriva nemților, sau o capitulare „pasivă“, însemnând ca armatele române să înceteze pur şi simplu să lupte cu sovieticii. În oricare din aceste cazuri, vor fi necesare negocieri preliminare şi se spera ca ministrul Nanu sau ataşatul de presă Şeinescu să accepte oferta lui Guranov de a aranja o întâlnire cu o persoană competentă de la Legația sovietică; poate aceasta va fi chiar cu doamna Kollontai. Guranov a menţionat că se afla în termenii cei mai prieteneşti practic cu oricine din personalul Legației sovietice, inclusiv cu ministrul. El a afirmat că sovieticii nu erau interesați în a prezenta cererile lor actualului guvern al României, dar dorea să

intre în legătură cu cercurile opoziției, poate chiar cu regele. Desigur problema celei mai adecvate căi pe care trebuia s-o adopte regele (dacă să rămână în țară, să plece în străinătate etc.) va fi una din problemele de discutat.

Faptul că Guranov va încerca din nou să aranjeze o întâlnire între sovietici şi un membru al Legației române, altul decât Duca, pare mai degrabă straniu, de vreme ce doamna Kollontai a fost informată în mod precis de domnul Mallet că singurul membru al personalului Legației române care se află în legătură cu opoziția şi cu regele este domnul Duca. Se înțelege că domnul Mallet i-a subliniat, de asemenea, că este important ca ceilalți membri ai personalului, în special Şeinescu, care are legături cu poliția secretă română, să rămână în afara oricăror discuții care ar implica opoziția şi pe rege. De ce atunci Legația sovietică sau cineva din personalul ei ar continua să insiste (prin Guranov) asupra unei întrevederi cu Nanu sau Şeinescu?

Duca nu poate să nu creadă că „ruşii fac din nou joc dublu“, suspectând-o pe doamna Kollontai că ştie totul despre acesta. El a spus că toată lumea

ştie că oricare din membrii Legaţiei sovietice se teme foarte mult să întreprindă vreo acţiune fără un ordin foarte categoric de la Moscova şi de aceea era greu de crezut că aceste lucruri se petrec în Legaţia sovietică fără ştirea ministrului.

După cât se pare, Guranov a cerut un răspuns „da“ sau „nu“ până la 23 decembrie ora 1 p.m. Mâinile lui Duca erau zdravăn legate, întrucât lui nu i se permitea să-l informeze pe Nanu despre cât de departe ajunsese în tratativele lui cu britanicii şi americanii la Stockholm. Neştiind aceasta, Nanu este fireşte intrigat de propunerea lui Guranov şi, fără îndoială, va spune bulgarului să aranjeze întâlnirea. Întâmplător un curier român care urma să plece la Bucureşti în această seară este reţinut dacă este nevoie poate pentru încă câteva zile, pentru a aştepta rezultatele convorbirilor cu ruşii.

Pericolul în această afacere constă în faptul că ruşii par a insista să trateze cu persoane de la Legaţia română cu care până în prezent nu au avut legături şi care probabil nu se bucură de încredere din partea opoziţiei sau a regelui. Nu ar fi ciudat dacă sovieticii ar intenţiona să trateze direct cu guvernul

Antonescu, dar cum se arată mai sus, potrivit lui Guranov, sovieticii sunt interesați numai în a discuta problemele cu cercurile opoziției, poate chiar cu regele inclusiv.

Va fi interesant să auzim ce are de spus doamna Kollontai şi întrucât presupun că va fi prea târziu, de data asta, să anticipăm imediat această informație domnului Mallet.

Eal

Anexa 4 la telegrama nr. 2625, datată 29 decembrie 1943, de la Legația americană, Stockholm, Suedia, intitulată „Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români şi sovietici la Stockholm".

Copie

Stockholm
24 decembrie 1943

Strict confidențial

Notă pentru ministru

I-am făcut o scurtă vizită domnului Mallet în după-amiaza zilei de 23 decembrie pentru a-i da o copie a notei către dumneavoastră din această dată. El mi-a spus că nu o mai văzuse pe doamna Kollontai

de la ultima mea vizită la el (20 decembrie), dar o va întâlni mai târziu, în acea după-amiază, când o va informa despre permisiunea dată lui Duca de a o întâlni şi despre noile evenimente implicând acțiunile ziaristului bulgar, Guranov.

Apoi l-am informat pe domnul Duca despre intenția noastră de a găsi, prin intermediul domnului Mallet, o explicație a aparentei încurcături în care se afla Legația sovietică. El a spus că primise un alt mesaj, că Niculescu-Buzeşti era gata în orice moment să vină la Stockholm să lămurească problemele şi a cerut ca această informație să fie transmisă doamnei Kollontai.

La 24 decembrie am vorbit cu domnul Mallet care a spus că se întâlnise în ziua precedentă cu „bătrâna doamnă", aşa cum fusese proiectat, dar că oricum va lua masa cu ea cam peste o oră şi îi va spune atunci despre Buzeşti. El a spus că-mi va comunica rezultatul convorbirilor mai târziu în aceeaşi zi.

I-am făcut o vizită domnului Mallet la ora 4 p.m., iar el mi-a dat o copie a notei de convorbiri cu doamna Kollontai din zilele de 23 şi 24 decembrie (anexate).

După cât se pare, bătrâna doamnă pretinde că ea şi-ar fi avertizat personalul să nu discute astfel de probleme cu românii. Totodată, potrivit domnului Mallet, ea a afirmat că dacă va fi autorizată de guvernul ei să discute astfel de lucruri, ea va face aceasta numai cu Duca, despre care ştie că este singura persoană din Stockholm care se află în legătură cu opoziția românească.

Din păcate, domnul Mallet i-a dat să înțeleagă că Nanu şi Şeinescu, reprezentând guvernul Antonescu, sunt, de asemenea, interesați în a discuta câteva probleme cu sovieticii. Nu ştiu de unde a luat domnul Mallet această idee, căci nu avuseserăm astfel de indicații, iar problema întâlnirii pe care Guranov intenționa s-o aranjeze emana nu de la români, ci de la Guranov însuşi, care pretindea că ruşii aveau să spună ceva românilor. Acum se pare că domnul Mallet a întors-o, făcând să pară că Nanu etc. doreşte să se întâlnească cu ruşii. Acesta este probabil un aspect minor, deşi ar fi păcat dacă sovieticii ar aborda subiectul cu alți români decât cu Duca. Aceasta ar putea, probabil, avea drept urmare

ca guvernului Antonescu să-i ajungă la cunoştinţă ceva despre acţiunile lui Duca.

Eal

Anexă: Nota de la domnul Mallet

Anexa 1 la anexa 4 alăturată la telegrama nr. 2625 datată 29 decembrie 1943 de la Legaţia americană, Stockholm, Suedia, intitulată: „Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români şi sovietici la Stockholm".

Copie a notei
de la Legaţia britanică, Stockholm

Secret

M-am întâlnit cu doamna Kollontai la 23 decembrie în legătură cu România. I-am spus că am înţeles de la un membru al Legaţiei americane că Duca primise instrucţiuni de la opoziţia românească să încerce să intre în legătură cu doamna Kollontai. Domnul Herschel Johnson a trimis pe unul din secretarii săi care s-a întâlnit cu Duca să-mi spună acest lucru şi mi-a sugerat că, întrucât eu discut aceste probleme cu doamna Kollontai, ar fi mai potrivit ca eu să-i

transmit această informație. Nu aveam nici o îndoială că dacă ea dorea să-i transmită vreun mesaj lui Duca, aceasta se va putea face pe același canal. Am subliniat că era important să se facă deosebirea între Duca, care reprezenta opoziția (pe rege și Maniu) și Nanu cu atașatul lui de presă, Șeinescu, care oficial reprezintă guvernul Antonescu. Cât de leal era Nanu guvernului său, era o problemă de discutat, dar desigur că el nu era informat în legătură cu majoritatea acțiunilor lui Duca. Șeinescu era foarte suspectat pentru legăturile lui cu Poliția secretă română. Am înțeles că ziaristul bulgar, care încercase deja o dată să contacteze Legația sovietică, își mai dădea încă toată silința să aranjeze un contact între Nanu ori Șeinescu și Legația sovietică. Domnul Duca a fost deosebit de alarmat la auzul acestor știri și mi se pare că exista pericolul ca Șeinescu să încerce să afle dacă Duca era amestecat în treaba asta. Desigur nu era treaba mea să-i sugerez doamnei Kollontai dacă să realizeze aceste legături sau pe care din ele să o prefere. După câte știu eu, ea ar putea să considere preferabil să contacteze guvernul mai curând decât opoziția, dar eu pur și simplu

voiam s-o previn în legătură cu cele două tabere din interiorul Legației. Doamna Kollontai mi-a răspuns că îmi este deosebit de recunoscătoare pentru această informație. Era perfect adevărat că ziaristul bulgar a încercat permanent să-l contacteze pe Spicikin, lui Spicikin i-a fost destul de dificil să-l evite, întrucât se puteau întâlni în cercurile de presă. Dar doamna Kollontai îi spusese clar lui Spicikin că el trebuia să nu se amestece deloc în această afacere. Mi-a spus că mai bine n-ar fi avut „băiețandri " ca Spicikin, care era cel mai tânăr și neimportant din atașații săi, care să se amestece în treburi pe care ei nu le înțeleg. Spicikin i-a spus acum bulgarului că ar fi mai bine să nu vorbească prea mult despre aceste lucruri dacă vrea să nu intre în buclucuri serioase cu suedezii. Spera că aceasta îl va face să-și țină gura.

În ce privește o întrevedere cu Duca, doamna Kollontai a lăsat mai degrabă să se înțeleagă că ea nu va face nimic fără să aibă instrucțiuni de la Moscova. Ea a raportat în amănunt despre întreaga chestiune, dar se pare că ei tratează aceste lucruri doar ca o informație și nu par înclinați să facă vreun pas

înainte. Totodată ea se gândea să aibă o întrevedere cu domnul Kucera care ştia câte ceva despre români şi în a cărui judecată ea avea încredere. Credea că el va putea să-i dea o imagine despre persoanele de la Legația română. Ea a mai repetat o dată că-mi este extrem de recunoscătoare mie şi Legației americane pentru faptul că o ținem la curent.

24 decembrie 1943

Doamna Kollontai m-a invitat să luăm masa împreună, căci se gândise la convorbirea noastră de ieri. Ea ajunsese la concluzia că eforturile insistente ale ambelor grupări de la Legația română de a intra în legătură cu ea trebuie considerate ca având o anumită însemnătate. Desigur, nu putea fi de acord să ia legătura cu Duca sau cu un trimis al guvernului fără o permisiune prealabil de la Moscova pe care, se pare, ei nu sunt interesați în acest moment să o dea. Credea, totuşi, că ar fi mai bine dacă ar întreba Moscova încă o dată. I-am spus că Niculescu-Buzeşti de la Ministerul de Externe român ar fi gata să vină la Stockholm, cu un pretext sau altul, pentru a se întâlni cu ea dacă ea îi va da un semn lui Duca.

El ar veni cu puteri depline din partea regelui şi a lui Maniu pentru a clarifica situaţia. Doamna Kollontai m-a întrebat ce cred că înseamnă, de fapt, toate acestea şi i-am spus că eu presupun că opoziţia, înainte de a-şi face planurile de a răsturna guvernul şi de a capitula, ar dori să aibă un fel de asigurare în ceea ce priveşte felul capitulării. Ar fi inutil ca ei să răstoarne guvernul şi să capituleze pentru ca să descopere că făcând aceasta au acceptat condiţii pe care România nu le va putea respecta, având drept urmare că în ţară nu va fi nimic altceva decât anarhie şi haos. Doamna Kollontai a spus că ea înţelege foarte bine acest lucru. De fapt am fost de acord că acelaşi fel de condiţii au fost aplicate şi Finlandei. Nu era în interesul nimănui ca ţările satelite inamice să devină centre de război civil şi anarhie. Ea a insistat foarte mult asupra acestui lucru. A repetat că Spicikin are ordin categoric să nu intre în nici un fel de relaţii cu românii prin intermediul ziaristului bulgar. Spicikin nu putea să evite să se întâlnească cu bulgarul, dar el a făcut tot ce-i sta în putinţă să-l facă pe acesta să se teamă să mai abordeze el tema românească.

Noi am fost de acord că era clar că reprezentanții guvernului (Nanu şi ataşatul lui de presă) pot fi în egală măsură interesați să afle care vor fi condițiile Aliaților, dar doamna Kollontai şi-a dat seama pe deplin că nici uneia dintre părți nu trebuie să i se dea vreun semn că ea a contactat cealaltă parte, dacă ea va face asta, iar impresia mea este că ea ar prefera să-l contacteze pe Duca şi pe prietenul acestuia.

Toate acestea duc pur şi simplu la faptul că doamna Kollontai va încerca probabil acum să obțină instrucțiuni de la guvernul ei pentru a i se permite să se întâlnească cu Duca, cu scopul de a auzi ce are acesta de spus fără ca ea să se angajeze în schimb. Dacă va obține permisiunea este cu totul altă problemă şi ar fi înțelept să nu i se dea lui Duca nici o speranță specială în actualul stadiu.

(semnat) V.A.L. Mallet
24 decembrie 1943

Anexa 5 a telegramei nr. 2652 datată 29 decembrie 1943 de la Legația americană, Stockholm, Suedia, intitulată „Diferite încercări de a aranja o întâlnire între români şi sovietici la Stockholm".

Copie

Stockholm
27 decembrie 1943

Strict confidențial

Notă pentru ministru

La 27 decembrie l-am informat pe Duca despre întrevederile domnului Mallet cu doamna Kollontai din 23 şi 24 decembrie. Nu am intrat în detalii, dar i-am spus că doamna Kollontai nu se va întâlni cu el dacă nu sau până când nu va primi instrucțiuni de la Moscova. I-am spus, de asemenea, lui Duca, că ea i-a dat instrucțiuni lui Spicikin să nu trateze cu bulgarul Guranov, că de fapt i-a spus să nu se amestece deloc în treaba asta, căci dacă trebuie aranjată vreo întâlnire, ea însăşi o va aranja.

Duca a spus că acest lucru era interesant întrucât ministrul său, Nanu, i-a spus în dimineața aceasta (27 decembrie) că Spicikin îi făcuse o scurtă vizită cu o zi înainte, duminică 26 decembrie. Nanu avea casa plină de oaspeți care participau la o petrecere a copiilor dată pentru fiica sa de 5 ani, când valetul l-a anunțat că cineva, al cărui nume Nanu nu-l înțelesese, doreşte să-l vadă. Spicikin a intrat, s-a prezentat

şi, la cererea lui Nanu, s-a legitimat. El a spus că venise pentru că a înțeles de la bulgarul Guranov că Nanu dorea să intre în legătură cu Legația sovietică. Nanu, chipurile, ar fi răspuns că era bucuros să cunoască pe cineva de la Legația sovietică şi a aşteptat ca Spicikin să continue. Spicikin a spus că Guranov îi menționase faptul că Nanu avea un mesaj pentru Legația sovietică în legătură cu o capitulare necondiționată. Nanu i-a spus lui Spicikin că este cu desăvâşire greşit informat întrucât el nu are nici un mesaj de nici un fel de transmis. Spicikin s-a zăpăcit auzind aceasta şi, potrivit lui Duca, Nanu a spus că în ochii lui a apărut o uitătură urâtă când s-a referit din nou la Guranov, care se pare că a prezentat eronat cazul. Întrucât nu mai era nimic de spus, Spicikin s-a retras în grabă.

După ce am ascultat povestirea aceasta, i-am spus lui Duca că eu cred că Spicikin trebuie să fi acționat fără ştirea şefului său; că el trebuie să fi fost atât de intrigat de prezentarea greşită făcută de Guranov încât s-a hotărât să cerceteze pe cont propriu. În legătură cu aceasta, am menționat că am motive să cred că însăşi doamna Kollontai avea ideea greşită că

nu numai opoziția (prin Duca), ci şi regimul Antonescu (prin Nanu şi/sau Şeinescu) vor s-o întâlnească. Duca a ciulit urechile la aceasta şi a comentat că în cazul acesta el prefera să creadă că vizita lui Spicikin la Nanu era maniera doamnei Kollontai de a verifica informația că guvernul român are să-i spună ceva. În orice caz, acum că la această întrebare s-a răspuns (negativ), ea probabil va raporta guvernului ei în mod corespunzător şi va aştepta instrucțiuni dacă să se întâlnească cu el (Duca).

I-am spus lui Duca că s-ar putea să aibă dreptate, dar că Spicikin ar fi putut acționa pe propria sa răspundere şi în acest caz era posibil ca el nici măcar să nu-şi fi informat şeful despre vizita ineficientă la Nanu, mai ales că îi fusese, potrivit doamnei Kollontai, interzisă o asemenea acțiune. Şi cu aceasta ne-am despărțit.

Trimit o copie a acestei note domnului Mallet pentru informarea sa, întrucât el s-ar putea să vrea să menționeze subiectul în următoarea sa convorbire cu doamna Kollontai.

Eal

Proclamația către țară a regelui Mihai I difuzată la radio în seara zilei de 23 august 1944

Români,

În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplină înțelegere cu Poporul Meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea Țării de la o catastrofă totală: ieşirea noastră din alianța cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Români,

Un nou Guvern de Uniune Națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a Țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta şi orice act de ostilitate

împotriva armatei sovietice, precum şi starea de război cu Marea Britanie şi Statele Unite. Primiţi pe soldaţii acestor armate cu încredere. Naţiunile Unite ne-au garantat independenţa Ţării şi neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania ne-a fost răpită.

Români,

Poporul nostru înţelege să fie singur stăpân pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărârii noastre liber luate şi care nu atinge drepturile nimănui este un duşman al Neamului nostru. Ordon Armatei şi chem Poporul să lupte prin orice mijloace şi cu orice sacrificii împotriva lui. Toţi cetăţenii să se strângă în jurul Tronului şi al Guvernului pentru salvarea Patriei. Cel care nu va da ascultare Guvernului se opune voinţei poporului şi este un trădător de Ţară.

Români,

Dictatura a luat sfârşit şi cu ea încetează toate asupririle. Noul Guvern înseamnă începutul unei

ere noi în care drepturile şi libertăţile tuturor cetăţenilor Ţării sunt garantate şi vor fi respectate.

Alături de armatele aliate şi cu ajutorul lor, mobilizând toate forţele Naţiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub dominaţia străină.

Români,

De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independenţa împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul Ţării noastre.

Cu deplină încredere în viitorul Neamului Românesc să păşim hotărâţi pe drumul înfăptuirii României de mâine, a unei Românii libere, puternice şi fericite.

Mihai

Raportul lui Neagu Djuvara din 25 august 1944 prezentat lui Frederic Nanu

Stockholm, 25 August 1944

Desemnat să plec curier diplomatic la Stockholm în diminoaţa zilei de douăzeci şi trei August 1944, am fost primit de Dl. Profesor Mihai Antonescu târziu în seara zilei de 22, pentru a lua dela D-sa instrucţiuni verbale.

De trei zile începuse marea ofensivă sovietică pe frontul românesc.

Am stat în biroul D-lui Vice-Preşedinte vre-o 20 de minute. Rezum în câteva cuvinte instrucţiunile pe care le-am primit.

A început prin a-mi spune să comunic D-lui Ministru Nanu că este cu totul de acord cu Domnia Sa.(Se referea la scrisoarea D-lui Ministru Nanu din 6 August, trimisă prin curierul precedent, în care respingea toate argumentele care se puteau opune unei ieşiri imediate a României din războiu.) Dacă însă, spunea Dl. Vice Preşedinte al Consiliului, nu a putut trece la fapte, a fost din următoarele motive :

1/. Era informat că contacte permanente aveau loc între Germania şi Rusia (avea o informaţie recentă dela Vichy în acest sens). In eventualitatea unei păci ruso-germane, România era cu totul sacrificată, fără nici o garanţie de independenţă politică sau de integritate teritorială.

Un acord intervenit la începutul lunii Iulie între mareşalul Tito şi comandamentul suprem german din Iugoslavia, care nu putea fi făcut fără consimţământul sau îndemnul Moscovei, părea D-lui Vice-Preşedinte o altă manifestare a acestor contacte.

./..

- 2 -

Infine, în aceiaş ordine de idei, Dl. Mihai Antonescu mi-a spus că la ultima întrevedere cu cancelarul Hitler, acesta a vorbit Mareşalului Antonescu în termeni foarte elogioşi de Stalin şi de Tito.

Trăgea din toate aceste simptome şi din rudenia adâncă dintre regimurile sovietic şi naţional-socialist concluzia că un acord ruso-german era probabil şi chiar iminent. (Personal mi se părea că argumentele D-sale ar fi trebuit tocmai să grăbească hotărârea noastră iar nu să o întârzie). Am obiectat de altfel că putea fi vorba din nou de un "bluff", ori din partea Ru[siei] faţă de Anglo-americani, ori din partea Germaniei faţă de aliaţii ei, şi că chiar în ipoteza seriozităţii acestor tatonări ruso-germane momentul pentru noi era prea critic, presiunea militară prea imediată, pentru a ne hotărî la o acţiune separată.

2/. Alt argument îl constituia importanţa forţelor germane din România. Dl. Vice-Preşedinte era însă informat că din necesităţi strategice germanii retrăseseră de pe frontul românesc, în ultimele săptămâni, opt divizii blindate şi cinci divizii de infanterie. Situaţia noastră în caz de pace separată era deci uşurată.

I-am întrebat dacă Guvernul dispunea de forţe suficiente pentru a împiedica , în această eventualitate, o reacţiune germană pornită din interior. Mi-a răspuns, evaziv, că da, dar că Dl. Ministru Nanu ar trebui să pună Anglo-americanilor întrebarea dacă aceştia ar avea posibilitatea de a ne susţine grabnic prin aviaţie şi trupe aero-purtate.

3/. Ultimul argument era un rest din vechea nădejde a unor disensiuni între Soviete şi puterile Anglo-saxone .Dovadă

– 3 –

faptul că la Stockholm, în Aprilie, Ruşii ne-ar fi cerut discreţiune faţă de Anglo-americani (în care caz riscam să cădem într'o capcană rusească şi să pierdem în acelaş timp şi protecţia posibilă a Anglo-americanilor) – iar că aceştia din urmă, în numeroasele contacte avute la Ankara şi Cairo, nu ne-ar fi spus nici o dată în mod precis şi imediat : ducoţi-vă acum la Moscova ! Dl. Vişoianu fiind la Cairo, de ce nu i s'a pus în vedere să plece imediat la Moscova ?

In acelaş sens interpreta Dl. Mihai Antonescu şi fraza D-lui Churchill din ultimul său discurs : . . . " se apropie momentul când România ... " etc. Se vorbea la viitor şi la condiţional iar nu la prezent.

Acum însă, mi-a spus mai departe Dl. Vice-Preşedinte, situaţia militară ne silea să trecem peste toate aceste considerente şi să cerem armistiţiul.

Domnul Ministru Nanu trebuia în consecinţă să reia contactul cu reprezentanţii sovietici la Stockholm şi să întrebe:

1/. Dacă Rusia este dispusă să ~~reia~~ negocierile. (A revenit apoi, cu drept cuvânt asupra acestei chestiuni, zicând că este preferabil să nu se mai pună această întrebare de teamă ca Ruşii să nu răspundă negativ).

2/. Dacă condiţiunile sunt aceleaşi ca în Aprilie trecut Guvernul nostru spera ca Ruşii să fie înţelegători pentru situaţia României, prinsă cum era în cleştele german şi că o dovadă de bunăvoinţă din partea noastră era faptul (trist în sine, dar adevărat) că la acest ultim şoc al armatelor sovietice trupele noastre ~~române~~ nu mai luptaseră bine !

./.

\- 4 -

I-am atras atenţiunea că acest argument era o armă cu două tăişuri : neputându-se dovedi că această slabă rezistenţă era vrută sau ordonată, rămânea faptul în sine, constatarea aceasta oficială a neputinţei noastre militare, care devenea pentru Ruşi o invitaţie de a împinge înainte şi de a-şi lega mâinile printr'un armistiţiu din momentul când capitularea armatei noastre nu mai prezenta nici un interes strategic.

A recunoscut şi Domnia Sa că argumentul trebuia folosit cu băgare de seamă.

3/. Trebuia întrebat unde şi cum să se ducă negocierile

4/. De asemenea, dacă Guvernul sovietic vrea să discute cu un reprezentant al opoziţiei sau dacă cere şi un reprezentant al actualului Guvern. (Personal am avut impresia, împărtăşită şi de colegul meu Ciurea care pleca la Ankara şi fusese primit imediat înaintea mea, că Domnul Mihai Antonescu care primise o cerere dela Domnul Cretzianu de a se trimite imediat un delegat la Cairo, ar fi fost gata să plece în persoană să semneze armistiţiul la Cairo, dar că nu i-ar fi fost pe plac să meargă la Moscova.).

Am mai rugat pe Domnul Vice-Preşedinte să-mi expuie în două cuvinte situaţia militară, eu fiind informat din cercurile Marelui Stat Major că linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi, în care mulţi Români îşi puneau încă nădejdile, nu avea un dispozitiv de trupe proaspete, instalate de pe acum pe poziţii, ci era prevăzută să fie ocupată de aceleaşi trupe care luptau în Basarabia şi în Nordul Moldovei, încleştate în lupte grele, dezorganizate, adesea depăşite în retragere de un inamic motorizat

./.

\- 5 -

La acest punct a evitat să-mi răspundă, spunându-mi doar că "situațiunea este extrem de gravă" și că Rușii puteau fi la Galați în 2 zile.

Aceasta fiind l'am întrebat dacă mai era vreme de negocieri prin Stockholm sau Ankara. Mi-a răspuns textual :. . . " mai este linia Fîcșani-Galați, mai este toată Muntenia, mai sunt Carpații".

A adăugat însă că dacă invazia rusească ia un ritm prea precipitat, Domnul Nanu va primi o telegramă care mă va putea chiar preceda la Stockholm, pentru grăbirea cu orice preț a negocierilor.

Inainte de a părăsi Cabinetul Domniei Sale l'am rugat să-mi dea și câteva amănunte asupra situației politice interne de pildă atitudinea Mareșalului și a partidelor de opoziție.

Mi-a răspuns că Mareșalul este gata să se dea la o parte de îndată ce va fi nevoie și că i-a dat mână liberă pentru semnarea armistițiului.

Despre opoziție mi-a spus că era regretabil că nu a putut constitui un front unic (se referea la grupul Tătărescu); că principalii membrii ai opoziției, cât și Domnia Sa personal, primiseră mesagii dela Domnul Benes și dela oamenii noștri politici refugiați în Elveția, invitându-i să ia imediat contact cu Moscova; că lăsase opoziției toată libertatea de acțiune, în nădejdea că ea ar avea mai multe șanse decât Guvernul, dar că constata cu părere de rău că " nu făcuse nimic ".

Adaug că în tot cursul convorbirii Dl. Mihai Antonescu mi-a făcut impresia unui om foarte obosit dar nu abătut.

N.H. Djuvara

Secretar de Legațiune

Convenție de armistițiu
între Guvernul Român, pe de o parte,
şi Guvernele Uniunii Sovietice,
Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii,
pe de altă parte

Guvernul şi Înaltul Comandament al României, recunoscând faptul înfrângerii României în războiul împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii şi celorlalte Națiuni Unite, acceptă condițiunile Armistițiului prezentate de către Guvernele sus-menționatelor Trei Puteri Aliate, lucrând în interesele tuturor Națiunilor Unite.

Pe baza celor de mai sus, reprezentanții Guvernului şi Înaltului Comandament Român, Ministru de Stat şi Ministru de Justiție L. Pătrăşcanu, Ministru Subsecretar de Stat al Afacerilor Interne, Adjutant al Majestății Sale Regelui României, General D. Dămăceanu, Principele B. Ştirbei şi dl G. Popp, având depline puteri, pe de o parte, şi

reprezentantul Înaltului Comandament Aliat (sovietic), Mareşal al Uniunii Sovietice R.I. Malinovski, deplin împuternicit pentru aceasta de către Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii, lucrând în interesul tuturor Naţiunilor Unite, pe de altă parte, au semnat următoarele condiţiuni:

1. Cu începere de la 24 august 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operaţiunile militare împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, pe toate teatrele de război, a ieşit din războiul împotriva Naţiunilor Unite, a rupt relaţiunile cu Germania şi sateliţii săi, a intrat în război şi va duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei şi Ungariei, cu scopul de a restaura independenţa şi suveranitatea României, pentru care scop va pune la dispoziţie nu mai puţin de 12 divizii de infanterie, cu mijloacele suplimentare.

Operaţiunile militare din partea forţelor armate române, cuprinzând forţele navale şi aeriene, împotriva Germaniei şi Ungariei, vor fi puse sub conducerea generală a Înaltului Comandament Aliat (sovietic).

2. Guvernul şi Înaltul Comandament al României se obligă să ia măsurile pentru dezarmarea şi internarea forțelor armate ale Germaniei şi Ungariei, aflate pe teritoriul României, ca şi pentru internarea cetățenilor celor două state menționate, care îşi au reşedinta acolo (vezi anexa la art. 2).

3. Guvernul şi Înaltul Comandament al României vor asigura forțelor sovietice şi ale celorlalți Aliați înlesniri pentru libera lor mişcare pe teritoriul României, în orice direcție, dacă este cerut de către situația militară, Guvernul şi Înaltul Comandament al României acordând orice concurs posibil pentru o astfel de mişcare, prin mijloacele lor proprii de comunicație şi pe cheltuiala lor, pe pământ, pe apă şi în aer (vezi anexa la art. 3).

4. Se restabileşte frontiera de stat între Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice şi România, stabilită prin acordul sovieto-român din 28 iunie 1940.

5. Guvernul Român şi Înaltul Comandament al României vor preda imediat Înaltului Comandament Aliat (Sovietic), pentru înapoierea în țara lor, pe toți prizonierii de război sovietici şi aliați, precum şi

pe toți cetățenii internați și pe cei aduși cu sila în România.

Din momentul semnării condițiunilor de armistițiu (pace) și până la repatriere, Guvernul și Înaltul Comandament Român se obligă să asigure, pe socoteala sa, tuturor prizonierilor de război, sovietici și aliați, precum și cetățenilor internați sau mutați cu sila, cum și celor refugiați, hrană îndestulătoare, îmbrăcăminte și asistență medicală, conform cu cerințele sanitare, cum și mijloacele de transport pentru reîntoarcerea acestor persoane în țara lor.

6. Guvernul Român va elibera imediat, fără distincție de cetățenie sau naționalitate, pe orice persoană arestată din cauza activității în favoarea Națiunilor Unite sau pentru simpatiile lor pentru cauza Națiunilor Unite sau din cauza originii etnice, și va desființa orice legislație discriminatorie și restricțiile impuse ce decurg din ea.

7. Guvernul și Înaltul Comandament Român se obligă să remită ca trofee în mâinile Înaltului Comandament Aliat (sovietic) orice material de război al Germaniei și al sateliților săi, aflat pe teritoriul

român, inclusiv vasele flotei germane şi ale sateliţilor ei, aflate în apele româneşti.

8. Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să nu permită exportul sau exproprierea, sub orice formă, a proprietăţii (inclusiv valori şi monede) aparţinând Germaniei şi Ungariei şi naţionalilor lor, sau către persoane cu domiciliul pe teritoriile lor, sau în teritoriile ocupate de către dânşii, fără autorizaţia Înaltului Comandament Aliat (sovietic). Guvernul şi Înaltul Comandament Român vor păstra aceste bunuri în condiţiile ce urmează a se stabili de Înaltul Comandament Aliat (sovietic).

9. Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să remită Înaltului Comandament Aliat (sovietic), pentru folosinţa acestuia, pe întreaga perioadă de război, împotriva Germaniei şi Ungariei, şi în interesul general al Aliaţilor, toate vasele care aparţin sau au aparţinut Naţiunilor Unite aflate în porturile româneşti, indiferent la dispoziţia cui s-ar afla; ulterior aceste vase urmează să fie restituite proprietarilor lor.

Guvernul Român va avea întreaga răspundere materială pentru orice stricăciune sau distrugere a

bunurilor sus-menționate, până în momentul predării lor Înaltului Comandament Aliat (sovietic).

10. Guvernul Român trebuie să facă, în mod regulat, în monedă românească, plățile cerute de către Înaltul Comandament Aliat (sovietic), pentru îndeplinirea funcțiunilor sale şi în caz de necesitate va asigura folosința întreprinderilor industriale şi de transport aflate pe teritoriul României, precum şi a mijloacelor de comunicație, stațiunilor generatoare de energie, întreprinderilor şi instalațiilor de utilitate publică, depozitelor de combustibil, petrol, alimente şi alte materiale sau servicii, în acord cu instrucțiunile date de către Înaltul Comandament Aliat (sovietic).

Vasele de comerț româneşti, care se găsesc atât în apele româneşti, cât şi în cele străine, vor fi supuse controlului operativ al Înaltului Comandament Aliat (sovietic), pentru folosirea lor, în interesul general al aliaților (vezi anexa la art. 10).

11. Pierderile pricinuite Uniunii Sovietice prin operațiunile militare şi prin ocuparea de către România a teritoriului sovietic vor fi compensate față de Uniunea Sovietică de către România, însă, luând

în considerație că România nu numai că s-a retras din război, dar a declarat război și în fapt duce război contra Germaniei și Ungariei, Părțile sunt de acord ca compensațiile pentru pierderile menționate să nu fie plătite în întregime de România, ci numai în parte, și anume în suma de 300 000 000 de dolari ai Statelor Unite, plătibili în curs de șase ani, în mărfuri (produse petrolifere, cereale, materiale lemnoase, vase maritime și fluviale, diverse mașini etc.).

România va plăti despăgubiri pentru pierderile pricinuite în România proprietăților celorlalte State Aliate și naționalităților lor, pe timpul războiului, despăgubiri a căror sumă va fi fixată la o dată ulterioară (vezi anexa la art. 11).

12. Guvernul român se obligă ca în termenele indicate de către Înaltul Comandament Aliat (sovietic) să restituie Uniunii Sovietice, în bună stare, toate valorile materiale luate de pe teritoriile ei în timpul războiului, aparținând Statului, organizațiilor publice și cooperative, întreprinderilor, instituțiilor sau cetățenilor particulari și anume: utilajul fabricilor și uzinelor, locomotive, vagoane de căi ferate, tractoare,

autovehicule, monumente istorice, valori de muzeu şi orice alte bunuri.

13. Guvernul Român se obligă să restabilească toate drepturile legale şi interesele Naţiunilor Unite şi ale naționalilor lor pe teritoriul român, aşa cum existau înainte de război, şi să le restituie proprietatea în desăvârşită bună stare.

14. Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic) la arestarea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război.

15. Guvernul Român se obligă să dizolve imediat toate organizațiile prohitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul românesc, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât şi orice alte organizaţii care duc propagandă ostilă Naţiunilor Unite şi în special Uniunii Sovietice, nepermiţând în viitor existenţa unor organizaţii de acest fel.

16. Tipărirea, importul şi răspândirea în România a publicaţiilor periodice şi neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru şi a filmelor, funcţionarea staţiunilor de T.F.F., Poştă, Telegraf şi Telefon vor

fi efectuate în acord cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic) (vezi anexa la art. 16).

17. Administrația civilă românească este restabilită pe întregul teritoriu al României, afară de un sector de 50–100 km de linia frontului, depinzând de condițiile terenului; organele administrative româneşti se obligă să aducă la îndeplinire, în interesul restabilirii păcii şi securității, instrucțiunile şi ordinele Înaltului Comandament Aliat (sovietic) date de către el, în scopul de a asigura execuția acestor condițiuni de armistițiu.

18. Va fi înființată o Comisie de Control Aliată, care va lua asupra sa, până la încheierea păcii, reglementarea şi controlul executării prezentelor condițiuni, sub directivele generale şi ordinele Înaltului Comandament Aliat (sovietic) acționând în numele Puterilor Aliate (vezi anexa la art. 18).

19. Guvernele Aliate socotesc hotărârile Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, ca nule şi neavenite şi sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace, şi Guvernul Sovietic este de acord ca forțele

sovietice să ia parte în acest scop, în operațiuni militare, comune cu România, contra Germaniei şi Ungariei.

20. Prezentele condițiuni intră în vigoare în momentul semnării lor.

Făcut la Moscova, în patru exemplare, fiecare în limbile rusă, engleză şi română, exemplarele ruseşti şi englezeşti fiind autentice.

12 septembrie 1944

Din însărcinarea Guvernului
şi Înaltului Comandament al României,

Lucrețiu Pătrăşcanu
G-ral adj. Dămăceanu
B. Ştirbei
G. Popp

Din însărcinarea Guvernelor Statelor Unite ale Americii, Uniunii Republicii Socialiste Sovietice şi Regatului Unit,

Malinovski

Anexe la Convențiunea de Armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, şi Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte

A. Anexă la art. 2

Măsurile prevăzute la art. 2 al Convenției referitoare la internarea cetățenilor germani şi unguri, aflători în teritoriul român, nu se aplică cetățenilor de origine evreiască ai acestor țări.

B. Anexă la art. 3

Prin cooperarea Guvernului Român şi Înaltului Comandament Român, menționată în art. 3 al acestei convențiuni, se înțelege punerea la dispoziția Înaltului Comandament Aliat (sovietic), pentru deplina folosință (cum va socoti de cuviință) pe durata armistițiului, a tuturor construcțiilor şi instalațiilor româneşti, militare, aeriene şi navale, porturi, cheiuri, cazărmi, magazii, câmpuri de aviație, mijloace de

comunicație, stațiuni meteorologice, care ar putea fi cerute pentru nevoi militare în desăvârşită bună stare şi cu personalul necesar pentru întreținerea lor.

C. Anexă la art. 10

Guvernul Român va retrage şi răscumpăra în limitele de timp şi potrivit condițiunilor pe care Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) le va specifica, toate monedele deținute în teritoriul românesc şi emise de Înaltul Comandament Aliat (sovietic) şi va înmâna moneta astfel retrasă fără plată Înaltului Comandament Aliat (sovietic).

D. Anexă la art. 11

Baza pentru regularea plăților de compensații prevăzute în art. 11 al prezentei Convenții va fi dolarul american la paritatea sa aur din ziua semnării acestei convenții, adică 35 de dolari pentru o uncie de aur.

E. Anexă la art. 16

Guvernul Român se obligă ca transmiterile fără fir, corespondența telegrafică şi poştală, corespondența cifrată şi prin curier, precum şi comunicările telefonice

cu țările străine ale Ambasadelor, Legațiunilor şi Consulatelor aflătoare în România să fie dirijate potrivit modului stabilit de Înaltul Comandament Aliat (sovietic).

F. Anexă la art. 18

Controlul cu privire la exacta execuție a clauzelor de armistițiu este încredințat Comisiunii Aliate de control, care va fi stabilită în conformitate cu art. 18 al Convenției de Armistițiu.

Guvernul Român şi organele sale vor îndeplini toate instrucțiunile Comisiunii Aliate de control care decurg din Convenția de Armistițiu.
Comisiunea Aliată de Control va instaura organe sau secțiuni speciale, împuternicindu-le respectiv cu executarea de diferite funcțiuni.
În plus, Comisiunea Aliată de control va putea să aibă funcționari în diferite părți ale României.
Comisiunea Aliată de control va avea sediul său în Bucureşti.

Moșcova, 12 septembrie 1944

Cuprins

DOCUMENTE

Din când în când, unele ziare românești, în căutarea vreunui subiect senzațional, repun în discuție tema 23 august 1944 și, astfel, tema subsecventă a neșansei generalului Antonescu de a obține pentru România un armistițiu convenabil cu Aliații. Odată cu documentarea pripită, logica strâmbă, argumentația chinuită, ocolirea cu rea-credință a evidențelor, ziarele iubitoare de zarvă au preluat de la partizanii înflăcărați ai lui Antonescu, care își trag seva din istoriografia comunistă a anilor '80, și mitul unei misterioase telegrame pe care sovieticii i-ar fi trimis-o de la Stockholm generalului, anunțându-l că sunt gata să-i accepte condițiile de capitulare. O naivitate și în 1944, și după aproape 70 de ani, pe care unul dintre ultimii martori, ba chiar participant la evenimente, pe atunci tânăr diplomat, nimeni altul decât Neagu Djuvara, o combate cu o impecabilă demonstrație istorică. Nimeni, după lectura acestei demonstrații, nu se va mai grăbi să facă din sovietici niște inamici binevoitori iar din Antonescu un erou.

ISBN 978-973-50-3628-7

Foto copertă:
Neagu Djuvara tânăr diplomat, în anii războiului